

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

**CUMHURİYET
TARİHİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

Yıl 3. Sayı 5. Bahar 2007

Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri

Günver GÜNEŞ

Adnan Menderes Üniversitesi

GÜNEŞ, Günver, Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951). *CTAD* Yıl 3, Sayı 5 (Bahar 2007), 141-192.

Kemalist rejim kendini gerçekleştirmek ve ifade edebilmek için bir dizi toplumsal kurum yaratmıştır. Bunlar arasında yer alan Halkevleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında gerçekleştirilen bir modernleşme hareketiydi. Bu kurum, Cumhuriyet'in getirdiği yeni değerler sistemi ve yaşam tarzının oluşmasında önemli görevler üstlenmiştir. Bu önemli misyonun bir halkası olan Aydın Halkevi de 1932 yılında ilk açılan 14 Halkevi arasında yer almıştır. Faaliyette bulunduğu 19 yıl içinde Aydın kentinin sosyo-kültürel yaşamında derin izler bırakmıştır. Aydın Halkevi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesine uygun köklü çalışmalar gerçekleştirmiş ve Türk modernleşme sürecinde etkin bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Aydın Halkevi, CHF, Türkiye Cumhuriyeti, Kemalizm.

GÜNEŞ, Günver, Aydın People's House and its activities in the process of modernization (1932-1951). *CTAD* Year 3, Number 5 (Spring 2007), 141-192.

Kemalist regime has created a series of cultural and socila institutions for realizing and expressing itself. Of those, Halkevleri (*People's Houses*) took place in the process of modernization during the foundation years of Turkish Republic. This institution took considerable responsibilities in organization of new value system and western life style, which were brought by the Republic. It was Aydın Halkevi founded in 1932 as a part of this important experience was one of the first 14 People's Houses. It had a significant role in the socio-cultural life in Aydın while it had been active for 19 years. Aydın Halkevi managed to significant role in accordance with the philosophy of the Turkish Republic, and had an important contribution in the Turkish modernization process.

Key Words: Aydın, Aydın People's House, CHF, Republic of Turkey, Kemalism

Giriş

Türkiye ulusal ve modernleşme çizgisinde yeniden örgütlenirken, Halkevlerinin geçmişte oynadığı rol üzerinde ne denli durulsa yeridir. Halkevleri 1932-1951 yılları arasında faaliyet göstermiş, yakın dönem Türkiye tarihine damgasını vurmuş önemli bir sosyo-kültürel kurumdur. Halkevleri pek çok araştırmaya konu olmuş, ancak genel değerlendirmelerin ötesinde, yerel ölçekte ve mikro düzeyde üniversitelerde yaptırılan birkaç yüksek lisans tezi dışında araştırmacılardan yeterli ilgiyi görebilmiş değildir.

1932 yılında faaliyete başlayan 14 Halkevinin bir denemeden öteye gidip, başarılı çalışmalar ortaya koyması ile Halkevlerinin ilerleyen yıllarda sayısı giderek artmıştır. Her Halkevi, bulunduğu yörenin tarihine, coğrafyasına, folkloruna, sosyal ve ekonomik yapısına ışık tutacak çok değerli çalışmalar ortaya koymuştur. Kapatıldığı 1951 yılında sayıları 478'e ulaşan Halkevi şubelerinin her biri ayrı bir araştırmanın konusu olacak özelliktedir. Bu anlamda, Türk Devriminin toplumsal tabana yerleşme sürecinde yüklendiği misyon her Halkevi şubesini çekim merkezi haline getirmiştir. Dolayısıyla her Halkevinin, Cumhuriyetin ilk yıllarında bölgesinin sosyal, kültürel, ekonomik yapısına ışık tutacak etkisi ve katkıları ciddi bir araştırmaya konu olacak nitelikte görünmektedir.

Halkevlerinin açılma nedenleri irdelendiğinde; çok partili rejim denemeleri sırasında halkın Türk Devrimini gerçekleştiren CHP'nin karşısındaki muhalefet partilerinin yanında yer alması ve bu denemelerin Şeyh Said isyanı ve Menemen'deki Kubilay olayı gibi kötü olaylarla sonuçlanmasının, Türk Devrimi'nin toplumsal tabanda tam olarak kabul edilmediği gerçeğini ortaya koyması başta gelmektedir. Bu durum karşısında millî ve çağdaş bir devletin hızla kurulmasını ve yerleşmesini kolaylaştırmak; bu gaye yönünde yapılanları yaymak ve onları yurdun her köşesinde benimsetip yerleştirmek için aynı amaca bağlı bütün kuruluşların ve aydınların devlete yardımcı olmaları, hedefe hep birlikte yürümeleri kaçınılmaz görünüyordu. Bilhassa Kubilay olayından sonra Atatürk bu zarurete tamamen inanmıştı. Bunun için de sadece teorik planda kalan değil, fiilen yurdun ilçelerine, bucaklarına ve köylerine kadar girip halkla doğrudan doğruya kaynaşacak, ona yeni devletin yaptığı yenilikleri anlatacak büyük kuruluşlara ihtiyaç vardı. Halkevleri işte bu inançtan doğdu.¹ İttihat ve Terakki'nin kültürel kuruluşu olan Türk Ocakları yerine CHP'ye bağlı yeni bir kültür kuruluşu olarak Halkevleri açıldı. Böylece halka dönük gerçekçi, yeni bir ulusçuluk akımının doğmasına ve gelişmesine çalışıldı. Halkevlerinin CHP'nin 3.

¹ Kenan Akyüz, "Türk Ocakları", *Belleten*, Cilt L, Sayı 96, 1986, s. 208, Ayı Basım.

Büyük Kongresi'nde açılma kararının verilmesinin ardından, bu kararı izleyen dönemde açılan ilk halkevleri, Türk Ocaklarından devralınan binalarda faaliyet göstermeye başladılar.²

Genel olarak bakılırsa Halkevlerinin kuruluş amaçları şu çerçevede toplanabilir: Ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven ortak ideale bağlı bir halk kitlesi düzeyinde örgütlemek; kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliğini güçlendirecek bir toplum olmayı sağlamak, ulusal birliği oluşturan, ulusal ruhu biçimlendiren ve güçlendiren kültür öğelerini ortaya çıkarıp geliştirmek, köylü ile kentli, köylü ile aydın zümreler arasındaki ilişkileri düzenleyerek geliştirecek köycülük çalışmalarını yürütmek, CHP'nin ana ilkelerini ve bunların ülke düzeyinde nasıl uygulandığını anlatmak, kısa zamanda toplumsal ve kültürel kalkınma sağlanarak, Türk toplumunun, devletin çağdaşlaşma savaşına katkılarının artırılmasını sağlamaktır.³

Belirlenen bu amaçlar doğrultusunda çalışacak Halkevleri; dokuz ayrı koldan oluşan bir yapıya oturtulmuştur. Her kolun kendine ait bir çalışma planı ve programı mevcuttu. Ayrıca belirttiğimiz amaçlara ek olarak her kol kendi hedeflediği noktalar doğrultusunda çalışmalarda bulunmuştur.

Halkevlerinin Yaptıkları Çalışmalar

Halkevlerinin yapmış oldukları çalışmaları anlayabilmek için bunların yayınlamış oldukları dergilere ve kitaplara bakmak gerekir. Bunların dışında parti tarafından gönderilen emirlere uygun olarak tutulmuş, ancak maalesef bunlardan çok azı bazı kimselerde bugüne kadar korunmuş 6 aylık raporları içeren defterler de Halkevlerinin faaliyetlerine ışık tutmaktadır.⁴

1932'de ilk Halkevlerinin açılışının ardından, o yılın sonuna kadar Halkevi sayısı 34'e çıkmıştır. Elimizdeki sayısal bilgilere göre, Halkevlerinin kapatıldığı tarihte Halkevi sayısı 478'e, halkodaları sayısı 4322'ye ulaşmıştır.⁵

Halkevleri en hızlı gelişim dönemini açıldığı yıldan itibaren II. Dünya Savaşı'nın başlangıç yılları arasında gerçekleştirmiştir. Bunu izleyen dönem, savaş

² Uluğ İğdemir, "Halkevleri ve Halkodaları", *Aylık Ansiklopedi*, Mart 1945, s. 342.

³ Anıl Çeçen, *Halkevleri*, Ankara, 1990, s. 122-123; Ayrıca bkz. *CHP Halkevleri Öğeneği*, Ankara, 1938, s. 4.

⁴ Orhan Özcan, "Halkevlerinin Dramı", *Kebikeç*, Sayı 3 (1996), s. 91. Bugün Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde Halkevlerini konu alan birçok belge araştırmacıları beklemektedir.

⁵ "Aynı tarihte kentlerdeki lise ve ortaokul sayılarıyla, kırsal alandaki ilkokul sayılarına baktığımızda, Halkevleri ve Halkodalarının nicel olarak ulaştığı bu düzeyin önemini daha yakından anlarız." Tefik Çavdar, "Halkevleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul, 1986, s. 882.

ve çok partili hayata geçiş nedeniyle, bir önceki dönemin heyecanını ve hızını koruyamamıştır. Özellikle çok partili hayata geçildikten sonra Halkevleri ihmal edilmiş, 1940 yılından itibaren Halkevi açılmayacak kadar küçük olan yerleşim birimlerinde, Halkevlerinin küçük bir örneği olarak Halkodaları açılmıştır.

Halkevleri yeterliliklerine göre; dil ve edebiyat, güzel sanatlar, temsil, spor, sosyal yardım, halk dershaneleri ve kurslar, kütüphane ve yayın, köycülük, tarih ve müze olmak üzere dokuz dalda faaliyet göstermişlerdir. Halkevlerinin en büyük hizmeti, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde ortaya çıkan aydınların denetim ve gözetiminde, sanata, edebiyata, spora ve araştırmaya eğilimli gençleri Kemalist görüş ve düşünce doğrultusunda yetiştirmiş olmasıdır.⁶

Ulusal tarihin yerel olaylarına ilişkin belgelerini toplayarak, tarihî eserlerin ve yapıların korunmasına çalışarak, toplanan belge ve bilgileri dergilerinde yayınlayan Halkevleri, yörenin tarihine ışık tutacak önemli belgelerin toplanmasında ve bilgiye ulaşılmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Halkevleri kurdukları müzik toplulukları ve oluşturdukları orkestralar aracılığıyla, halk türkülerini temel alarak müzik zevkini yükseltmek, güzel sanatları ülkemizde sevdirek genç yeteneklerin ortaya çıkarılmasında da etkili oldular.⁷ Tiyatro ekipleri kurup sahne çalışmalarını yönlendirmek, sinemadan yararlanarak halkın kültürel seviyesini artırmak, kukla, karagöz gibi ulusal oyunları düzenleyerek halkın eğitiminde ve Cumhuriyet ideolojisini tiyatro aracılığıyla halk tabanına yayılmasında ve yetenekli sanatçıların yetişmesinde de başat rol oynadılar.⁸ Bulundukları yörede spor kulüpleri oluşturarak, sporun kökleşmesine, çalışan halkevleri ilk spor kulüplerinin de ortaya çıkışını hazırladılar. Özellikle kadınların toplumsal yaşama katılımında ve üretkenliğinde yol gösterici olan halkevlerinin çalışmaları ile ilgili istatistikler incelendiğinde, kuruluşundan kapatılıncaya kadar milyonlarca kişinin halkevlerinden şu ya da bu şekilde yararlandığı ortaya çıkmaktadır.

⁶ Müslime Şen, *Manisa Halkevinin Çalışmaları ve Dergileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1992, s. 11-12.

⁷ Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi, Halkevleri (1932-1951)*, İstanbul, 2002, s. 81-82.

⁸ 1933 yılında inkılâp temsillerinde büyük bir patlama yaşanır. Halkevlerinin temsil şubesi bu alanda sahnenin öğretici değerinden faydalanmıştır. Cumhuriyet ideolojisi, radyo, gazete ve dergi gibi yoğun iletişim araçlarının yanı sıra örgün ve yaygın eğitim kurumları aracılığıyla hedef insan yığınlarına aktarılır. İnkılâp temsilleri de resmî ideolojinin halka iletilmesinde küçümsemeyecek bir rol oynamıştır. *Ulus*, 21 I. Kanun 1937, *Anadolu*, 18 Şubat 1937, Levent Boyacıoğlu, "Tek parti Döneminde İnkılâp Temsilleri", *Tarih ve Toplum*, 27/102 (Haziran 1992), s. 30; Levent Boyacıoğlu, "İnkılâp temsillerinin Altın Yılı", *Tarih ve Toplum*, 28/103 (Temmuz 1992), s. 30, Ayrıca bkz. Nurhan Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Atatürk'ün düşünceleri doğrultusunda çalışan Halkevleri 14 Mayıs 1950 yılında Demokrat Partinin ezici bir çoğunlukla iktidara gelmesinden sonra faaliyetlerini yavaşlatmış ve bir süre sonra da durdurmuşlardı. Halkevlerinin bir siyasal partiye bağlı kuruluşlar olması tek parti döneminde sorun yaratmamışken, çok partili hayata geçişte büyük problemlerle karşılaşmışlardır.

Demokrasiye geçiş ile başlayan siyasî gelişmeler halkevlerinin çalışmalarını geriletmiştir. Yeni dönemin koşullarında halkevlerine yeni bir yapı kazandırılmayışı, bu örgütün geçmişin kuruluşu olarak kalmasına ve değişen koşullara ayak uyduramamasına neden olmuştur.⁹ Ayrıca Kemalist rejimin çağdaşlaşma yolundaki atılımları geleneksel ve dinci kesimleri rahatsız etmiş, bu tabana dayanarak iktidar olan DP ise devrimler konusunda verdiği pek çok ödüne bir süre sonra halkevlerini de eklemiştir. Halkevlerini kapatma kararına başta İsmet İnönü olmak üzere pek çok CHP ileri gelenleri karşı çıktılar. Buna rağmen Halkevlerinin 8 Ağustos 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5830 sayılı yasa ile kapatılması engellenememiştir.¹⁰

Halkevleri, Türk Devrimi'ne sahip çıkan, onu halk tabanına indirgeyen, bu amaçla halkı bilinçlendiren, halk yığınlarının eğitilmesinde önemli misyonu olan bir kurumdu. Şube faaliyetleri ve yürüttükleri çalışmalarla bulundukları yöreye, kentte canlılık kazandırdılar. Bu şehirlerden birisi de Yunan işgali sırasında epeyce tahribat yaşamış olan ve cumhuriyet idaresine geçişle beraber eski yaralarını sararak yeniden bir kalkınma hamlesine giren Aydın şehri idi.

Aydın'da Halkevi Heyecanı

CHP'nin görüşüne göre ulusun özel niteliklerine uyacak yollardan yürüyerek her derecedeki resmî öğrenim dışında onu bir halk terbiyesi ile yükseltmek zorundaydı. Bunun için toplum yaşamının ve kültür yaşamının yeni anlayışlarla ve toplumumuzun kendi unsurlarından kurulacak, yeni ve ulusal bir kuruluşun çalışmasıyla beslenmesi düşünüldü. Bu düşünce partinin 1931'ndeki 3. Büyük Kurultayı'nda dile getirilmiş ve Halkevlerinin açılması karara bağlanmıştır.¹¹ Böylece 1931'de kapatılan Türk Ocaklarının yerine 19 Şubat 1932 günü Halkevleri kurulmuştur.¹² Bu konuda ana hatlarını içeren genel bir talimatnâme

⁹ Çeçen, *age.*, s. 235.

¹⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, 109. Birleşim, Ankara, 1951, s. 582.

¹¹ Nafi Kansu, "Konuşmalar", *CHP Halkevleri Neşriyatı, Broşür*. 3. Birinci Teşrin, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1942, s. 5. *CHP Umumî Katipliği'nin Fırka Teşkilatına Umumî Tebliğatından Halkevlerinin Alakadar Eden Kısım. Ağustos 1931'den Kanun-ı Evvel 1932'ye kadar*, Cilt 1, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1933, s. 7-8.

¹² *Milliyet*, 19 Şubat 1932, *Hakimiyet-i Milliye*, 19 Şubat 1932.

hazırlandı. 19 Şubat 1932 tarihinde; Ankara, Afyon, Bolu, Bursa, Çanakkale, İzmir, Konya, Samsun, Malatya, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul'un yanında Aydın Halkevi ile birlikte ilk etapta 14 Halkevinin açılışı yapılmıştır. CHP'nin bir yan kuruluşu olarak Genel Yönetim Kurulu Kararı ile kurulan halkevlerinin yönetim ve denetimi parti il yönetimlerine verilmiştir.

Aydın ilk açılan 14 Halkevi arasında yer almıştır. Bu nedenle Halkevinin açılışı görkemli bir törenle gerçekleşmiştir. 19 Şubat 1932 tarihinde daha önce hazırlanmış olan açılış programına göre önce İstiklâl Marşı okunmuş ardından hep birlikte Cumhuriyet yemini edilmiştir. Cumhuriyet yemininden sonra Halkevinin açılış merasimi nedeniyle Aydın Mebusu Adnan Bey bir konuşma yapmıştır.¹³ Adnan (Menderes) Bey'in açılış konuşmasından sonra Orta Mektep talebesiğden Tevfik Efendi "Açılırken", yine Orta Mektep talebesinden Hulki Efendi "Dumlupınar", son olarak aynı okuldan Lütfiye Hanım "Gençliğe" adını taşıyan şiirlerini okumuşlardır.

Orta Mektep talebelerinin şiir okumalarını takiben Orta Mektep Musiki Muallimi Şefik Bey'in Keman, İlk Mektepler Musiki Muallimi Rıza Bey'in de viyolonsel dinletileri gerçekleştirilmiştir. Bu müzik dinletilerinin ardından bütün talebelerinin iştirakiyle "Türkün Gazi"ye, "Tarihin Türk'e" hitabeleri söylenmiştir. Hitabeler bittiğinde iki okul talebesi "Gazi söylüyor" ve "Hayda" başlıklı şiirlerini okumalarının ardından "Genç Kadın" isimli küçük bir oyun sergilenmiştir. Sanat Mektebi talebelerinin büyük bir ustalıkla oynadıkları zeybek törene katılanlarca takdirle karşılanmıştır. Açılış programının sonunda CHP Vilâyet İdare Heyeti azasından Raif Fevzi Bey, Halkevleri Talimatnâmesinin açıklamasını yapmıştır. Orta Mektep Müdürü Refik Yıldırım (Tellioglu) Beyin hitabesiyle Aydın Halkevinin açılış töreni sona ermiştir.¹⁴

Aydın Halkevlerinin açılışından sonra 4 Mart'a kadar Halkevi işlerini, Partinin İdare Heyeti Başkanı Adnan (Menderes) Bey yürütmüştür. Aydın Halkevinin kuruluşunda Adnan Menderes'in önemli katkıları olmuştur.¹⁵ 11 Mart 1932 tarihinde Halkevi şubelerinin seçimleri yapılmış ve gizli oy açık tasnif usulüyle yapılan seçimler sonrasında sekiz şube oluşturulmuştur. Dokuzuncu şube olan müze ve sergiler şubesinin kayıtlı üyesi tamamlanmadığı için seçimi daha sonraki bir tarihe bırakılmıştır. Şube başkanlarının Aydın Halkevinin ilk yönetim

¹³ Adnan Menderes'in konuşma metni için bkz. *Aydın Halkevi Broşürü*, Nefaset Matbaası, İzmir, 1933, s. 7-9. *Halkevleri*, Haz. Tarhan Erdem, İ. Selçuk (Ercz), İstanbul, 1963, s. 24-26.

¹⁴ Adil Adnan Öztürk, "Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayıma Girişimleri, Halkevleri ve Aydın Halkevi", *Tarih ve Toplum*, Sayı 182, Şubat 1999, s. 43.

¹⁵ 4 Mart'ta yapılan seçimde parti idare heyetinden Dr. Mukadder Bey Aydın Halkevi Başkanlığına getirilmiştir. *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 13.

kurulunu oluşturduğu Halkevinin şubeleri ve üyeleri ile görev dağılımı şöyle gerçekleşmiştir.¹⁶

1. Tarih Dil ve Edebiyat Şubesi: Hulusi Erdoğan,
2. Güzel Sanatlar Şubesi: Şevki Niyazi Bey, Necmiye Hanım, Şefik Bey, Zeki Bey, İrfan İzzettin Bey,
3. Temsil Şubesi: Hüseyin Avni Bey, Tuğrul Bey, Orhan Alim Bey,
4. Spor Şubesi: Danyal Bey, Şükrü Bey, Sinan Bey,
5. Sosyal Yardım Şubesi: Nafiz Bey, Mazhar Bey, Sedat Bey,
6. Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi: Fakir Bey, Hayri Bey, Muharrem Bey,
7. Kütüphane ve Yayın Şubesi: Asaf Kenan Bey, Seyfi Bey, Fuat Bey,
8. Köycülük Şubesi: Etem Ruhi Bey, Nusret Bey, Hüsamettin Bey,

Aydın Halkevi açıldığı 19 Şubat 1932 tarihinden 31 Mart 1932'ye kadar fırka vilâyet bütçesinde açılan 750 liralık bir fasılla idare edilmiştir. Açıldığı tarihlerde Halkevi daimî kadrosunda 1 kâtip, 1 katip muavini, 1 bando muallimi, 1 hademe istihdam edilmekteydi. 1932-1933 arasında bir yıllık dönemde Aydın Halkevinde şubelerin idare heyeti ve komitelerin toplantı sayısı toplam 372, bu toplantılara katılanların sayısı da 1475 kişi idi. Şube umumî heyet toplantı sayısı 52, bu toplantılara katılanların sayısı da 746 kişi idi.

Tablo I: Aydın Halkevi İdare Heyeti ve Şube Umumi Heyet ve Komite Toplantıları Sayısı¹⁷

Şubeler	İdare Heyeti ve Komite Toplantıları		Şube Umumi Heyetleri	
	Toplantı Sayısı	Gelenler	Toplantı Sayısı	Gelenler
Halkevi İdare Heyeti	77	693	8	168
Dil ve Edebiyat Tarih Şubesi	34	79	4	31
Güzel Sanatlar Şubesi	28	96	6	75
Temsil Şubesi	19	59	9	130
Spor Şubesi	26	84	2	57
İçtimai Yardım Şubesi	51	148	6	89
Kurslar, Halk Dersaneleri Şubesi	20	54	2	20
Kütüphane ve Neşriyat Şubesi	44	97	6	56
Köycülük	33	60	5	90
Müze ve Sergi Şubesi	40	105	4	30

¹⁶ Öztürk, agm., s. 44.

¹⁷ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 40.

Aydın Halkevi 29 Mart 1933 tarihinde Halkevleri müfettişi Şerafettin Bey tarafından teftiş edilmiş, bu çerçevede Müfettiş Şerafettin Beyin gözetiminde idare heyeti ve komite toplantıları yapılarak çalışma yolları üzerinde konuşmalar yapılmıştır. Hesapların düzenli tutulmasından ve çalışma yollarındaki iyi sonuçlar alınmasından memnun kalan Şerafettin Bey Aydın Halkevinin takdir etmiş ve merkeze hazırladığı rapor üzerine de Aydın Halkevi CHF Katib-i Umumiliği tarafından da takdir olunmuştur.¹⁸ Kısa bir zaman içinde Aydın Halkevi çatısı altındaki bütün şubeler çalışma programlarını hazırlamışlar ve Halkevi İdare Heyetine tasdik ettirmişlerdir. Bu arada Halkevi Bütçesi de hazırlanarak Vilâyet Fırka İdare Heyetince onaylanmıştır.¹⁹ Kuruluşunu takip eden günlerde Aydın Halkevinde dokuz şube de 34'ü kadın 319'u erkek, toplam 353 üye faaliyette bulunmuşlardır. Aydın Halkevinin 1932 yılı itibarıyla kayıtlı üye sayısı şu şekilde dağılım göstermiştir.²⁰

Tablo II: Aydın Halkevinin Şubelere göre Kayıtlı Üye Sayısı Dağılımı (1932)

Şube	Üyeler		Toplam
	Kadın	Erkek	
Dil ve Edebiyat Tarih Şubesi	1	16	17
Güzel Sanatlar Şubesi	9	54	63
Temsil Şubesi	12	27	39
Spor Şubesi	-	75	75
İçtimai Yardım Şubesi	2	40	42
Halk Dershaneleri, Kurslar Şubesi	3	21	24
Kütüphane ve Neşriyat Şubesi	-	24	24
Köycülük	-	54	54
Müze ve Sergi Şubesi	7	8	15
TOPLAM	34	319	353

1 Nisan 1932 tarihinde Müze ve Sergi Şubesi toplanarak Muallim Namıka Hanım, Bankacı Osman ve Bankacı Burhanettin Beyleri şube komitesine seçmişlerdir.²¹ Muallim Namıka Hanım komite başkanı ve üyeliğine ayrılarak Halkevi idare heyetine girmiştir. Gerek Halkevi idare heyeti ve gerekse şubeler kültür yolunda ahenkli yürümek için haftanın bir günü toplantı yapmayı kararlaştırmıştır.²²

¹⁸ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 34-35.

¹⁹ *Ant*, 29 Mart 1932.

²⁰ *Aydın Halkevi Broşürü*, s.36.

²¹ *Ant*, 2 Nisan 1932.

²² *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 13.

Aydın Halkevi ilk yıllarda gerçekleştirdiği üstün çalışmaları ile dikkati çekmiş ve ulusal basında örnek Halkevleri arasında gösterilmiştir. Bu yönüyle faaliyetleri sık sık basında yer almıştır.²³

Halkevinin Aydın'ın kültürel yaşamına getirdiği hareketlilik gözle görülür bir seviyede idi. Öyle ki 19 Şubat 1932 tarihinden 30 Haziran 1938 tarihine kadar Aydın'da Halkevinin gerçekleştirdiği 89 konferansı 21.934 kişi izlemiştir. Halkevince verilen 67 müzik konserini 20.726 kişi, 74 tiyatro gösterisini 33.456 kişi, 10'un üzerindeki sinema filmini 4.180 kişi, konser, konferans, gösterim bir arada sunulduğu 60 etkinliği 18.686 kişi takip etmiştir. Halkevinde açılan kurslara sözünü ettiğimiz dönemde 27.081 kişi katılırken, açılan sergiler 68.417 kişi gelmiştir. Bu dönemde Halkevinin müzesini ise 24.674 kişi ziyaret etmiştir. Aydın Halkevi Kütüphanesinde bulunan 2.778 adet kitabı 72.471 kişinin, gazete ve mecmuaları da 69.333 kişinin okuduğu Halkevinin faaliyet raporlarında belirtilmiştir.²⁴ Aydın ili genelinde Halkevi sayısında görülen artış 1938-1943 yıllarında da Halkevlerinde gerçekleştirilen faaliyetlerin sayısal olarak katlanmasına neden olmuştur.

1938 yılında Aydın Halkevinde yapılan seçimler sonucunda Şube başkanları şu isimlerden oluşmuştur:²⁵ Dil-Tarih Şubesi Başkanı Etem Menderes, Ar Şubesi Başkanı Halit Ziya Parlar, Gösterit Şubesi Başkanı Fikret Başaran, Spor Şubesi Başkanı Rıfat Emnalar, Kitapsaray Şubesi Başkanı ve Delege Asaf Gökbel, Köycülük Şubesi Başkanı Ahmet Emin Arkayın, Müze Şubesi Başkanı ve Delege Osman Bircan, Sosyal Yardım Şube Başkanı Doktor Fuat Bayraktar, Halk Dershaneleri Şubesi Başkanı Nimet Ak.

1938 yılında Aydın ili genelinde 5 Halkevi bulunuyordu.²⁶ Aydın, Nazilli ve Söke Halkevlerinde 19 şube açılmış, 132 kadın 850 erkek, 982 yurttaş halk eğitiminin en güzel örneklerini sergilemişlerdir. 1943 yılına gelindiğinde Aydın vilâyeti genelinde biri Aydın merkezde, altısı kazalarda, altısı nahiyelerde ve biri de köyde olmak üzere 14 Halkevi ve ayrıca 2 Halkodası bulunmaktadır. Buralarda üye olan vatandaşların sayısı ise 462 kadın 3.125 erkek, ayrıca iki Halk odasında 2'si kadın 253'ü erkek olmak üzere toplam 3.842 kişi idi.²⁷

II. Dünya Savaşı yıllarında nispeten yaşanan durgunluk ve çok partili hayata geçişle birlikte ortaya çıkan rahatsızlıklar 1940'lı yılların sonlarında Halkevlerini

²³ *Hakimiyet-i Milliye*, 12 Teşrin-i Sani 1934.

²⁴ *Cumhuriyetin 15.Yılında Aydın*, CHP Basımevi, Aydın, 1938, s.160.

²⁵ *Aydın*, 16 Şubat 1938.

²⁶ *Aydın*, 9 Şubat 1938.

²⁷ *Aydın*, 29 Teşrin-i Evvel 1943.

hem nitelik, hem de nicelik açısından işlevsiz hale getirmiştir. Buna karşın 1949 yılında Türkiye genelinde 478 Halkevi, 4322 Halkodası bulunurken, Aydın'da bu rakam 15 Halkevi ve 21 Halkodasından ibaretti.²⁸

Son yıllarında yaşanan büyük çözülmeye rağmen Aydın Halkevi 1930 ve 1940'lı yıllar boyunca gerek modern binası, gerekse şubelerinin idealist yaratma idealinin öncüsü, büyük bir ideolojik seferberliğinde merkezi konumundaydı.

Aydın Halkevi'nin Şubeleri ve Faaliyetleri

Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi

Halkevleri dil devriminin yanında yerini alırken, ülke çapında araştırma ve derleme işlerini yürütecek Türk Dil Kurumunun en yakın yardımcısı olacaktı. Dil ve terim derlemeleri yanında Aydın ve çevresinde atasözleri de toplanmış ve Ankara'ya gönderilmiştir. Edebiyat toplantıları, şiir günleri düzenlenmesi, yöre folkloru araştırmaları dergi ve kitap yayıncılığı bu şubenin faaliyetleri arasındaydı. Yayın çalışmalarında 1932 yılında ilk kurulan sekiz şubeden biri olan Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin Hulusi Erdoğan Bey'den başka üyesi bulunmuyordu. Şube daha sonra bir doktor, üç öğretmen, bir tüccar ve on iki başka meslek sahiplerinin katılımıyla on yedi kişiden oluşmuştur. Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi halkın genel bilgisinin artması, partinin ilkelerinin kökleşmesi, yurttaşlık ödevleri duygusunun yerleşmesi yönünde etkinlikler düzenlemiştir.²⁹ Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi Şubat 1932'den Şubat 1933'e kadar, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin direktöfleri doğrultusunda çalışmış, yine Türk dilini ve tarihini tetkik yönünden verilen konferanslar ile güzel yazı yazma, güzel söz söyleme yarışmaları düzenlenmiştir. Nitekim bu amaçlar doğrultusunda Ankara Halkevi ile işbirliği yapılarak, dilde sadeleşme ve ulusal dilin yerleşmesi ve kullanılması yönünde önemli bir çalışma yapılmıştır. Daha kuruluşunun ilk yılında bütün komitelerin bir araya gelmesiyle dil anketi üzerinde konuşmalar yapılmıştır. Halkevinde bulunan komitelerin hepsi dil anketine karşı büyük bir ilgi göstermişlerdir.³⁰ Şube ilk çalışma programında Atatürk'ün Samsun'a çıktığı 19 Mayıs gününü tarihî yıldönümü kabul ederek bu günü "Gazi Günü" olarak kutlamaya başlamıştır.³¹ 1933 yılı Mayıs ayında Türkiye de ilk kez Aydın Halkevi

²⁸ CHP 18. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1950, s. 6-8.

²⁹ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 14, Öztürk, agm., s. 44, Türk dilindeki yabancı kelimeler ve bunların Türkçe karşılıkları 12 Mart 1933 tarihinden 12 Nisan 1933 tarihine kadar mahallî gazete *Ant*'ta günlük tefrika olarak yayınlanmıştır.

³⁰ *Ant*, 22 Mart 1933.

³¹ *Ant*, 11 Nisan 1933.

faaliyet programına “Gazi Günü”nü de ekledi. İlk defa Aydın Halkevinin organize etmesi ile başlayan Gazi Günü etkinlikleri ileride Gençlik ve Spor bayramına dönüşmüştür. Gazi Günü kutlamaları çerçevesinde Orta Mektepte bir Gazi köşesi yapılmıştır. Benzer bir girişim Halkevi çatısı altında da gerçekleştirilmiştir.³² Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi 1932 yılı Aralık ayından itibaren her yıl Menemen’de Cumhuriyetin devrim şehidi olan Kubilay’ın anısını yaşatmak için de bir gün düzenlemiştir.³³

Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi kuruluşundan itibaren Aydın Halkevinin en etkin şubelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Şube kuruluşundan 1942 yılına kadar olan on yıllık süreçte birçok önemli çalışmaya imza atmıştır. 1932-1942 yılları arasında 549 konferans düzenleyen Şubenin bu etkinliğini 5 binden fazla Aydınlı izlemiştir. Aydın Halkevinde verilen ilk konferans “Asri Kadın” konulu olup öğretmen Hüseyin Avni Bey tarafından verilmiştir.³⁴ 25 Temmuz 1933 tarihine kadar çeşitli konularda 12 konferans düzenlemiştir. Bu konferanslar tarih sırasına göre şöyledir:

Tablo III: Aydın Halkevi Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi Konferansları (1932-1933).

Tarih	Konu	Konferansçı
26.11.1932	Spor	Miralay Baki Bey
16.2.1933	Demokrasi Tarihi ve Türkiye’de Demokrasi cereyanları	Hakim Hilmi Bey
25.2.1933	Trahom	Dr. Şevket Bey
7.3.1933	Frengi	Dr. Nuri Şemsettin Bey ³⁵
9.3.1933	Halk Bilgileri ve Türküleri	Öğr. Hulusi Erdoğan
14.3.1933	Çocuk ve Nesil	Dr. Sait Naci Bey ³⁶
21.3.1933	Milliyetçilik Tarihi ve Türk Milliyetçiliği	Hakim Ziya Bey
11.4.1933	Sıtma	M. Vahyi Bey ³⁷
23.5.1933	Vitamin	Niyazi Bey ³⁸
11.7.1933	Liberal iktisat, sosyalist iktidar ve mahzurları, devlet müdahalesi milliyetçi iktisat ve faydaları	Hakim Ziya Bey ³⁹
25.7.1933	Türk Halk Edebiyatı	Necib Bey

³² *Ant*, 11 Nisan 1933, *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 15.

³³ *Ant*, 25 Kanunievvel 1933, *Aydın Halkevi Broşürü*, s.15.

³⁴ *Ant*, 24 Ağustos, 1932.

³⁵ *Ant*, 7 Mart 1933.

³⁶ *Ant*, 15 Mart 1933.

³⁷ *Ant*, 11 Nisan 1933.

³⁸ *Ant*, 25 Mayıs 1933.

³⁹ *Ant*, 9 Temmuz 1933.

1938 yılına kadar Aydın Halkevinde toplam 89 konferans verilmiş, bu konferanslara 21.934 kişi katılmıştır.⁴⁰ Türk çağdaşlaşması ve devrimler hakkında verilen bu konferanslardan bazıları kitap halinde bastırılarak dağıtılmıştır.⁴¹ Şube tarafından düzenlenen konferanslarda çeşitli vesilelerle Aydın'a gelmiş olan milletvekilleri, bilim adamları ve sanatçılardan da yararlanılmıştır.⁴² Çeşitli meslek gruplarından tamamı erkek 17 üye ile faaliyetlerine başlayan şubenin 1935 yılında üye sayısı 28'e ulaşmıştır. Kadınların fazla rağbet etmediği Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesinde 1930'lu yıllarda bir tek kadın üye bulunuyordu.⁴³ Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi büyük İran şairi Fırdevsi için toplantı yapmış, Dil bayramını üyeleriyle birlikte kutlamıştır. Şube dil derlemeleri çalışmalarında da epey mesafe kat etmiştir. Konferans çalışmalarını 1934 yılında da sürdüren şube⁴⁴ dil sentaksını da Halkevi merkezine gönderen ilk Halkevi şubesi olmuştur. Bu özverili çalışmaları nedeniyle Türk Dil Kurumundan teşekkür, tarih çalışmalarından ötürü de tarih kurumundan iki takdîrname almıştır.⁴⁵ Tarih-Dil ve Edebiyat Şubesi'nin tarih bölümünün çalışmalarını şu şekilde özetlemek mümkündür. Aydın'a gelen seyyahlara Tral Harabeleri hakkında rehberler dağıtılmış, mahalli tarihe ışık tutacak belgeler toplanmış, dikkat çeken tarihi mezar taşları tespit edilerek, korumaya alınmıştır. Bütün tarih kongrelerinin zabıtları şube eliyle Aydın'a getirilmiştir. Bunun dışında Aydın ili içindeki antik şehirlerin kalıntılarının fotoğrafları çekilmiş ve albümleri hazırlanmıştır. Şube bünyesinde millî tarihe ait dersler tertip edilmiş ve öğretmenler tarafından düzenli olarak verilmiştir. Aydın'da mevcut eski camilerin inşa tarihleri, mimari tarzları ve mimarları hakkında ilgi toplanmıştır. Hulusi Erdoğan ve Asaf Gökbel ve Hikmet Şölen'in Aydın ve çevresiyle ilgili yaptıkları araştırmalar Halkevi tarafından bastırılmıştır.⁴⁶

Halkevinin Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesinin Aydın'da tarih ve Aydın ağzıyla ilgili çalışmalarına başlaması İzmir'de çıkan Anadolu gazetesinde şu şekilde ifade edilmiştir. "Aydın Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi birkaç ay evvel millî Aydın

⁴⁰ *Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın*, s.162.

⁴¹ "Onuncu Yılda Aydın Halkevi", *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s. 14.

⁴² Bilgin Çelik, "Tek Parti Döneminde Aydın'ın Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevinin Yeri", *Toplumsal Tarih*, Sayı 66, Haziran 1999, s. 41.

⁴³ *Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hılasası*, Ankara, 1934, s. 82-83, *Halkevlerinin 1935 Yılı Faaliyet Raporları Hılasası*, Ankara, 1936, s. 122-123.

⁴⁴ *Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hılasası*, Ankara, 1935, s. 14. Aydın Halkevinde genel merkezin direktifleri doğrultusunda *Öz Türkçe* hakkında konuşmalar yapılıyor, şube üyeleri dil anketleri düzenliyorlardı. *Aydın*, 19 Kanun-ı Evvel 1934.

⁴⁵ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 15.

⁴⁶ *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s. 14-15, Çelik, agm., s. 41.

lehçesi hakkında tetkikat icrasını kararlaştırarak bunun için kaza, nahiye hatta köy muallimlerine tamimler yapmıştır.”⁴⁷

Şubenin Edebiyat bölümünde ise öncelikle Edebiyat ile ilgili eserlerin listeleri hazırlanmış ve 10 yıllık süre içinde bu kitaplar Halkevi Kütüphanesine kazandırılmıştır. 1933 sonlarında, yayın hayatına başlayan Aydın gazetesinde Edebiyat sayfası açılarak gençlere fırsatlar sunulmuş, gençler arasında yazı yarışmaları düzenlenmiş ve ödüller verilmek suretiyle teşvik edilmişlerdir. Aydın’da yetişen halk şairleri hakkında bilgi toplanmış, Halkiyat Derleme Dersleri düzenlenmiştir. İl içinde bilinen mani, türkü ve koşmalar toplanmıştır. Edebiyat geceleri düzenlenmiştir. Birçok şairin eserleri ve dönemler hakkında konuşmalar yapılmıştır.⁴⁸ Derleme Heyeti’nin yaptığı çalışmalar sonucunda *Halkiyat Derleme Kılavuzu* adlı eser hazırlanmış ve 1938 yılında Aydın’da basılmıştır.⁴⁹

Dil bölümü dilin sadeleştirilmesi yönündeki çalışmalara yardımcı olmak üzere konferanslar düzenlemiştir.⁵⁰ Şube dil anketleri hazırlayarak, vilâyet çevresine dağıtmış, almış olduğu anket sonuçlarını Türk Dil Kurumuna sunmuştur. Vilâyetçe teşkil edilen söz derleme heyeti ile işbirliği yaparak, Perşembe geceleri toplantılar düzenlemiş, Halkevinde öz dilde konuşma denemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu denemeler Aydın gazetesinde düzenli olarak yayınlanmıştır. Sentaks çalışmalarında şube oldukça başarılı olmuş, bir heyet Karaçay ve Harezin Türklerinin yaşadığı köylere giderek incelemelerde bulunmuştur. Sözü edilen köylerde topladığı örnekleri Dil Kurumuna gönderen ilk Halkevi olmuştur.⁵¹ Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesinin bu verimli çalışmaları nedeniyle tarih bölümü takdirname, dil bölümü de teşekkür almıştır.⁵²

⁴⁷ *Anadolu*, 3 Teşrin-i Sani 1932. Sözü edilen Aydın tarihiyle ilgili çalışma 1936 yılında tamamlanmış ve Asaf Gökbil ile Hikmet Şölen’in imzalarıyla *Aydın İli Tarihi* adıyla yayınlanmıştır. Asaf Gökbil, Hikmet Şölen, *Aydın İli Tarihi*, Cilt I (Aydın, 1936.)

⁴⁸ *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s. 15.

⁴⁹ Çelik, agm., s. 41.

⁵⁰ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 14. Çelik, agm., s. 41.

⁵¹ *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s. 15. Yörükler üzerinde yapılan araştırmalar daha sonra bir başka çalışmanın konusu olarak Halkevi tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Hikmet Şölen, *Aydın İli ve Yörükler* (Aydın, 1945).

⁵² *Halkevleri 1932-1935*, Ankara, 1936, s. 19. Ayrıca “Aydın Halkevi geçen iki sene içinde iki defa takdirname almaya muvaffak olmuştur”, *age.*, s. 31.

Güzel Sanatlar Şubesi

Halkevleri Güzel Sanatlar Şubeleri Türk halkının sanata olan ilgisini ve yeteneklerini devrim ilkeleri ile kaynaştırarak müzik ile beraber diğer sanat alanlarında çağdaş gelişmelerin verilerinden yararlanmayı amaç edinmişler, bu seviyede çalışmalarını yönlendirmişlerdir. Halkevinde kurulan bando, müzik devriminin taşradaki ilk zafer sesleri olarak sanat günlerinde Halkevi sahnesine çıkıp konserler vermişlerdir. Halkevi kendi olanakları ile oluşturduğu bando ya da orkestra ile çok sesli müziği Aydın'a getirmiş, bu tür müziğin toplumsal alanda yayılmasına çaba göstermiştir. Müziğin yanında Aydın Halkevinde plastik sanatlara da ilgi gösterilmiş, her yıl düzenli olarak resim sergileri açılmıştır. Resmin dışında heykel ve mimarlık alanında da seminer ve toplantılar düzenlenmiştir.⁵³ 54 erkek, 9 kadın toplam 63 üyesiyle Aydın Halkevinin en kalabalık şubelerinden biri olan Güzel Sanatlar Şubesi ağırlıklı olarak öğretmenlerden oluşuyordu.⁵⁴ Şubenin kuruluşunda başkanlığını İrfan İzzettin Bey yapmıştır. Halkevinin kuruluşunun ilk yıllarında Güzel Sanatlar Şubesinin üyeleri arasında dönemin Aydın Valisi Fevzi Bey de bulunuyordu. Şube programını yaptıktan sonra çalışmalarına başlamıştır. Modern musikî dersleriyle işe başlayan şube⁵⁵, piyano, keman, mandolin, viyolonsel kurslarına düzenli olarak devam etmiştir. 1934 yılı içinde şube 6 konser vermiştir. 1934 yılında açılan müzik kurslarında 26 keman, piyano, 27 mandolin dersi verilmiş ve bu derslere 639 talebe iştirak etmiştir. 1933 yılı içinde Halkevi Bاندosu da ıslah edilerek faaliyete geçirilmiştir.⁵⁶ 1935 yılı içinde Halkevi Bاندosu Aydın ve çevresinde beş konser vermiş ve bu faaliyet döneminde bir de caz topluluğu oluşturulmuştur.⁵⁷

Güzel Sanatlar Şubesi Halkevi bünyesinde müzik kursları açmış, bu kurslarda yetişen gençler konserler vererek halka Batı müziğinden örnekler sunmuşlar ve bu müzik türüne halkın sevgi ve ilgisinin artması sağlanmıştır.⁵⁸ Bir tespiti göre

⁵³ Çeçen, *age.*, s.131-132.

⁵⁴ *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 106-107, *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s. 146-147, Şubenin üye sayısı yıllar geçtikçe azalma göstermiştir. 1933'te 63, 1934'te 56, 1935'te 47, bkz. *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 138-139.

⁵⁵ *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 13.

⁵⁶ *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s. 15.

⁵⁷ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 15.

⁵⁸ Çelik, *agm.*, s. 41.

şubenin oluşturduğu 32 kişilik bando Trabzon Halkevi ile birlikte Türkiye'deki Halkevleri arasında ilk kurulan Halkevi Bandosu olmuştur.⁵⁹

Halkevi Bandosu 1 Temmuz 1935 tarihinde Kuşadası'na giderek orada yapılan törende hazır bulunmuş, Kuşadası ve Selçuk'ta konserler vermiştir.⁶⁰ 1935 yılında Nazilli Basma Fabrikasının temel atma töreninde hazır bulunarak gece ve gündüz eğlencelerine katılmıştır. Şube bünyesinde oluşturulan Caz Heyeti Aydın'ın eğlence yaşamına büyük katkı sağlamış, balolarda ve düzenlenen gecelerde halkın müzik ihtiyacını karşılamıştır. 1936 yılı zarfında Güzel Sanatlar Şubesinde 40 keman, 21 mandolin, 42 piyano dersi verilmiştir. Halkevi Bandosu Dedeköy, Karapınar, Germencik, Bozdoğan ve Nazilli'de verilen temsillerle, Kızılay'ın Ödemiş'e yaptığı geziye katılarak buralarda konserler vermiştir. Şube'de oluşturulan caz grubu da Halkevinde verilen balo ve çaylarda halkın müzik ihtiyacını karşılamıştır. Şube Aydın Halkevinde piyano kursunda yetişen bir gencin Ankara Musiki Muallim Mektebinde okuyabilmesi için maddî yardımlarda bulunmuştur.⁶¹

Güzel Sanatlar Şubesi faaliyet raporlarından anlaşıldığına göre 1937'de caz heyetini geliştirerek buraya birkaç çalgı aleti daha almıştır. Şube bando öğrencilerine kıyafet yaptırırken, açtığı müzik kurslarında 164 derste 1776 öğrenciye müzik eğitimi vermiştir. Şubenin oluşturduğu bando, 1938 yılında temsil komitesi ile birlikte çevre ilçe ve nahiyelere gitmiş ve buralarda konserler düzenlemiştir. Aydın Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi 1938 yılında çalışma programı üç başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar müzik, resim ve mimariden oluşuyordu.⁶²

1938 yılında Dil-Edebiyat Şubesi ile ortaklaşa Mimar Sinan gecesini gerçekleştiren Güzel Sanatlar Şubesi burada konser programı tertip etmiştir. Halkevi Bandosu da temsil komitesi ile birlikte Sultanhisar, Çine ve Ortaklar'a giderek buralarda konserler vermiştir.⁶³ 1938 yılında gerçekleşen önemli çalışmalarından biri de Kültür Bakanlığı Derleme Heyeti'nin Aydın'a gelişi olmuştur. Derleme Heyeti Güzel Sanatlar Şubesi ile birlikte Aydınlılara millî parçalar dinletmişlerdi. Şube 1939 yılında karakalem ve yağlıboya resim sergisi açmış ve bu sergiye 11 sanatkar 38 parça resimle iştirak etmiştir. On gün süren

⁵⁹ *Halkevleri 1932-1935*, s. 41, *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 17. İbrahim Azcan, *Türk Modernleşme Sürecinde Trabzon Halkevi*, Serander Yayınları, Trabzon, 2003, s.87.

⁶⁰ *Anadolu*, 3 Temmuz 1935.

⁶¹ *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s.56.

⁶² *Aydın Halkevi Ar Şubesinin 1938-1939 yılları Çalışma Programı*, s. 5, *Günver Güneş Arşivi*, Belge No.17

⁶³ Çelik, agm., s. 42.

sergiyi 2.605 kişi gezmiş ve jüri heyeti tarafından tabloları dereceye giren ressamalara ödüller verilmiştir. Müzik kurslarının 1939 yılında da açıldığına tanık oluyoruz. Şube'nin bandosu Hatay, Lozan, Zafer, Kurtuluş ve Cumhuriyet Bayramlarında bulunarak halka eğlenceli dakikalar yaşatmıştır.

Güzel Sanatlar Şubesi II. Dünya Savaşı'nın zor koşulları içinde bile faaliyetlerinden geri kalmamış caz ve bandosu düğün, balo, aile toplantıları ve millî bayramlarda halkın müzik ihtiyacını karşılamıştır. Piyano ve akordeon kursları açan şube Nermin Toros idaresinde de keman dersleri vermiştir. 1940-1941 yıllarında açılan resim ve fotoğraf sergisinde, 72 tablo ve 25 fotoğraf teşhir edilmiştir.

Halkevinin bu şubesi sosyal ve ekonomik sıkıntıların yoğun olarak hissedildiği 1940'lı yıllarda her ayın ilk haftalarında toplantılar düzenleyerek toplumsal kaynaşmayı sağlamış, halkın zevkli, eğlenceli, neşeli vakit geçirmesini temin etmiştir.⁶⁴

Temsil Şubesi

Aydın Halkevinde tiyatro çalışmaları sanat etkinliklerinde önemli bir yere sahip olmuştur. Çeşitli kurslar ile oyuncu yetiştirilmiş, yerli oyunların yanı sıra çeviri eserlerde Halkevi sahnesinden sergilenmiştir. Halkevi Temsil Kolu kendi sahnesinde sergilediği oyunlarla yetinmemiş, köyleri dolaşarak Aydın köylülerine de bu oyunlar izlettirilmiştir. Köylü Halkevi tiyatrosu aracılığı ile eğitilmiş, bilinçlendirilmiştir. Temsil kolları düzenledikleri gecelerde ulusal oyunlara yer vermekte tiyatro ile folklorun ulusal kültür çerçevesinde yeni bir bütünlüğe ulaşmasına yardımcı olmuştur.⁶⁵ Kemalist devrimin değerlerini ve ilkelerini işleyen piyesler tiyatro çalışmalarında ele alındıkça, yeni Türk tiyatrosunun temelleri halkevlerinde atılmıştır. Tiyatronun eğitici ve kitleleri yönlendirici gücü Halkevi sahnelerinde değerlendirilmiş, kendi kuruluş amaçlarına bağlı olarak halk kitlelerini etkilemenin yolları denenmiş ve araştırılmıştır.⁶⁶ Halkevi temsillerinin bir işlevi de tek parti döneminde en etkili söz aracı olmalarıdır Halkevleri şubeleri içinde Güzel Sanatlar Şubesinin dışında bağımsız bir şube olarak örgütlenen Temsil Şubesinin bu statü ile propaganda çalışmalarındaki faydası

⁶⁴ "Güzel Sanatlar Şubesi Faaliyet Raporu", *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat 1942, s. 8

⁶⁵ Levent Boyacıoğlu, "Tek Parti Döneminde İnkılâp Temsilleri", *Tarih ve Toplum*, Cilt 17, Sayı 102, Haziran 1992, s. 32.

⁶⁶ Çeçen, *age.*, s.132.

artırılmak istenmiştir.⁶⁷ Temsil Şubesi Aydın Halkevinin en kalabalık şubelerinden biriydi. Şubenin kuruluşunu müteakip başkanlığını Avni Bey yaparken, şubenin yönetiminde Refik Yıldırım (Tellioglu), öğretmen Sabiha (Yazgan) Hanımla birlikte toplam 41 üyesi bulunuyordu.⁶⁸ Halkevlerinin en önemli kollarından birisi olan Temsil kolu, Halkevi bütçesinden ayrılan parayla yarım kalan sinema binasını bitirerek halka ve sanatseverlere açılmasını sağlamıştır. Öte yandan Temsil Şubesi tiyatro sevgisini aşılama çalışmış, cumhuriyet ideolojisini halka yaymak için film gösterileri düzenlemiş, tiyatro oyunlarının sahnelenmesine yardımcı olmuştur.⁶⁹ Halkevi Temsil Şubesi kısa zamanda halkın büyük ilgisiyle karşılanmıştır.⁷⁰

Temsil Şubesinin sahne sorunu yarım kalmış olan sinema binası tamamlanarak ortadan kaldırılmıştır. Öncelikle sahne ve dekorları ile balkonun beton kısımları ve zemin döşemesi yapılmıştır.⁷¹ Cumhuriyetin Onuncu Yılı Kutlamalarında *Mavi Yıldırım* ve *Çoban* piyesleri oynanmış ve halk tarafından büyük ilgi görmüştür.⁷² Temsil Şubesi Aydın Halkevinin açılışını takip eden süreçte Aydın merkezde ve çevre ilçelerde ve köylerde faal çalışmalar sergileyen bir şube olmuştur.⁷³ Temsil Şubesi 1933 yılında *Özyurt*, *Mete*,⁷⁴ *Çoban*, *Mavi Yıldırım*, *Kabraman*, *Yarım Osman*, *İstiklâl* isimli yedi oyunu sahnelemiştir. Temsil Şubesi ilk temsilini Sanat Mektebi bahçesinde vermiştir. Burada sergilenen *Akım* isimli piyes Aydın halkı tarafından oldukça beğenilmiştir.⁷⁵

Bu oyundan sonra sahnelenen *Mete*, *Özyurt*, *Kabraman* piyesleri de Aydın'da epey ses getirmiştir. Dönemin tek yerel gazetesi olan *Ant*, Park Sinemasında

⁶⁷ Işıl Çakan, *Konuşunuz Konuşturınız, Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz, Otopsi Yayınları*, İstanbul, 2004, s.237-238.

⁶⁸ *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 86-87.

⁶⁹ Öztürk, agm., s. 46.

⁷⁰ *Aydın Halkevi Broşürü*, s.19.

⁷¹ *Aydın Halkevi Broşürü*, s.19. Eyal Arı, "The People's Houses And The Theatre in Turkey", *Middle Eastern Studies*, Vol. 40, No. 4, July 2004, s. 38.

⁷² *Ant*, 18 Teşrin-i Sani 1933. Aka Gündüz'ün *Mavi Yıldırım* oyunu Kemalizmi ve Kemalist öğretiyi yaygınlaştırma amacıyla kaleme alınmıştır. Devrimcilik, milliyetçilik, halkçılık, cumhuriyetçilik ilkeleri ağırlıkla işlenmiştir. Atatürk'ün "Türk öğün, çalış, güven" sözünün gereği oyunun temasını oluşturmuştur. Aka Gündüz, *Mavi Yıldırım*, Piyas, 4 Perde, CHP Temsil Neşriyatı, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara, 1934.

⁷³ Aydın Halkevinin çevre kaza ve köylerde gerçekleştirdiği geziler sırasında Temsil Şubesi *Özyurt* oyununu Yenipazar'da sergilemiş oyun sırasında izdihamdan oturacak yer bulunamamıştır. *Ant*, 25 Mart 1933.

⁷⁴ Aydın Halkevi Temsil Şubesi Başkanları Avni Bey idaresinde amatör gençlerden oluşan bir kadro ile Bozdoğan'da *Mete* isimli oyunu sergilemişler. Oyunu 1500 kişi izlemiştir. *Ant* 25 Haziran 1933.

⁷⁵ *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat 1942, s.4, Arı, agm., s.51.

oynanan *Mete* piyesi ile ilgili olarak “Temsil değil, bütün bir Türk tarihidir”⁷⁶ yorumunu yapmıştır. Nazilli’de oynanan *Çoban* piyesi ile ilgili olarak da şu bilgiler verilmiştir; “... yüzlerce kadın, erkek erkenden Halkevi tiyatro binasında yer almış... Şehrimizde ilk defa sahnelenen bu piyes bir şaheserdi. Türklüğü ve Türklüğün asil ruhunu canlandırıyor.”⁷⁷

1934 yılında da sahne çalışmalarına devam eden Temsil Şubesi bu yıl içerisinde yine Mavi Yıldırım ve Çoban, *Himmet’in oğlu* piyeslerini temsil etmiştir. Ayrıca Aydın’daki okullar talebeleri de Halkevinde birçok oyunlar sahnelemişlerdir.⁷⁸ Temsil Şubesi 1935 yılında da üç oyunu sahnelenmiştir.⁷⁹ 1933- 1935 yılları arasında Ankara, Kayseri, Gaziantep, Mardin ile birlikte Aydın Halkevi iyi bir tiyatro topluluğuna sahip bulunuyordu.⁸⁰

Riyaziye Öğretmeni Turgut Bey’in Aydın’dan ayrılmasından sonra 1936 yılında Temsil Şubesi Başkanlığına Müfettiş Fikret Başaran getirilmiştir. Fikret Başaran’ın başkanlığında Şube verimli çalışmalarına devam etmiştir. 30 Aralık 1937 tarihinde oynanan *Hisse-i Şayia* piyesinde Hamit Ercan ve Muharrem Ural başarılı bir oyun sergilemişlerdir. Aynı yıl oynanan *Gün Doğuyor* piyesinde ise Seyide İnal Cemile, Doktor rolünde Fikret Başaran, diğer rollerde Hamit Ercan ve arkadaşları, *Şeriatçısı* isimli piyeste de oynayan bütün oyuncular halk tarafından defalarca sahneye çağrılıp alkışlanmışlardır. Temsil Şubesi Halkevlerinin yıldönümünde *Himmet’in Oğlu* piyesini oynamış ve halkın ilgisini çekmiştir. Bu oyunda Gülsün Tüzün’ün Türk köylü kadını temsil eden karakteri, Müzeyyen Erkan’ın saf ve dilber köy kızlarını hatırlatan tavır ve hareketleri, Mümtaz Mıhçı, Hamit Ercan, Muharrem Ural ve Cevdet Öğret’in rollerdeki gösterişli duruşları Halkevi Temsil Şubesinin Aydın’da sanat ve sahne yaşamına getirdiği ciddi katkılar olarak yer almıştır.⁸¹ Halkevi 1936 yılında çalışma yıllığında Aydın Halkevi Tiyatro Kolunun yakın çevrelere turnelere çıktığı da belirtilmiştir. Temsil Şubesi yöredeki halkın ilgisini ve yeteneklilerin heveslerini geliştirmek amacıyla yerlerini, dekorlarını, derslerini, toplantılarını ve konuşmalarını yapıyorlardı.⁸² 1930’lu yıllarda Türkiye’deki tüm Halkevi ve

⁷⁶ *Ant*, 22 Nisan 1933. Faruk Nafiz’in *Akın*, *Özyurt*, Yaşar Nabi’nin *Mete* isimli oyunları Türk tarihinin Osmanlı öncesi dönemini konu almaktadır. Oyunlarda Türklük bilincinin aşılması, Türk uygarlığının çağı içinde en önde oluşu vurgulanmıştır, Karadağ, *age.*, s.145.

⁷⁷ *Ant*, 9 Temmuz 1933, *Ant*, 16 Temmuz 1933.

⁷⁸ *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s.14.

⁷⁹ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 15.

⁸⁰ *Ant*, agm., s. 45.

⁸¹ *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat 1942, s.6.

⁸² *1936 yılında Halkevleri Nasıl Çalıştı*, Ankara, 1937, s. 11.

Halkodalarında olduğu gibi Aydın Halkevinde de oynanan oyunların önemli bir bölümü ulusal, bilinci, Türklük bilincini yaygınlaştırmak için yazılmıştır. Oyunlarda sıklıkla Kurtuluş Savaşı ve savaş sonrası Kemalist ilkeler ışığında yapılan devrimler, yenilikler ele alınmıştır.⁸³

1940'lı yıllarda ise Aydın Halkevi Tiyatro Kolu Türkiye genelindeki 32 Halkevi ile birlikte sergilediği oyunlarla ilk sıralarda yer alıyordu. II. Dünya Savaşı yıllarında da Aydın en çok oyun sergileyen Halkevleri içinde bulunmuştur.⁸⁴ Halkevince sergilenen tespit edebildiğimiz 20 oyunun isimleri şöyledir:⁸⁵ 1933'te *Özyurt*, *Mete*, *Akın*, *Çoban*, *Kahraman*, *Mavi Yıldırım*, *Yarım Osman*, *İstiklâl*, 1934'te *Çoban*, *Mavi Yıldırım*, *Himmetin oğlu*, 1937'de *Hisse-i Şayia* 1938'de *Taş Parçası*, *Kavga sonu*, 1939'da *Gün Doğuyor*, *Şeriatçısı*, 1944'te *Yapışkanlar*, *İnsan Sarrafı*, 1947'de *Ayşe Pınarı*, *Bir İlan Hatası*

Cumhuriyet döneminde Aydın'da sahne yaşamı Halkevi Temsil Şubesinin gayretleriyle canlanmıştır. Cumhuriyet öncesi evden dışarı çıkamayan Aydın kadınları Cumhuriyet döneminin yeni çağdaş anlayışıyla sahnelerde boy göstermeye başlamıştır.⁸⁶ 1930'lu yıllarda Aydın Halkevinde Temsil Şubesince sergilenen oyunlar Aydın'da yıllarca tiyatro yaşamını canlı tutmuştur. Bunlar içerisinde Faruk Nafiz Çamlıbel'in yazdığı *Akın* piyesi en çok ses getiren oyun olmuştur.⁸⁷

Spor Şubesi

Yeni yetişen nesillerin beden, kafa ve ruh gelişimlerinin bir arada yürütülebilmesi için Halkevinde spor faaliyetlerine de önemli bir yer ayrılmıştır. Türk Spor Kurumu ile birlikte Halkevi kitlelerin spora yönelmelerini sağlamıştır. Eski geleneksel sporlar halk düzeyinde yeniden canlandırılırken, modern dünyanın önde gelen sporlarına da ağırlık verilmiştir. Bunların toplum içinde yaygınlık kazanmasına dikkat edilmiştir. Seçkin tekler yerine gürbüz yüzbinler amaçlanmıştır.⁸⁸ Bu doğrultuda Halkevi takımları oluşturularak yetenekli gençler sürekli bir çalışma içine alınmıştır. Şube Aydın halkının spor yapabilmesi için spor alanları yaratırken, diğer yandan da avcılığa önem veriyor, kentlerde atlı,

⁸³ Karadağ, *age.*, s.145.

⁸⁴ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944, Ankara, 1945, s. 21.

⁸⁵ Karadağ, *age.*, s. 249-250.

⁸⁶ *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat 1942, s.5.

⁸⁷ *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat 1942, s.4.

⁸⁸ Yiğit Akın, *Gülbüz ve Yavuz Evlatlar, Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.108.

bisikletli ve yaya etkinlikler yapıyordu. Şube zaman içinde Türkiye de fazla bilinmeyen modern sporları da öne çıkararak bu spor dallarını topluma tanıtmaya işlevini gerçekleştirmiştir.⁸⁹ 1933 yılında çeşitli mesleklerden 75 üyesi bulunan Spor Şubesi,⁹⁰ çalışmalarını aktif olarak aksatmadan yürüten Halkevi şubelerindendi. Üye sayısı sürekli artan Spor Şubesinin 1935 yılında faal üye sayısı 81'e yükselmiştir.⁹¹ Üyelerinin tamamı erkeklerden oluşan Spor Şubesinin kuruluş yıllarında başkanlığını Şükrü Bey yapmıştır.⁹²

Spor Şubesi kurulduğu tarihten itibaren binicilik, avcılık, futbol gibi sporların Aydın'da gelişmesine gayret gösterirken, özellikle avcılık alanında yoğun ilgi görmüş ve Halkevinin ilk yıllarında düzenlenen süreklilikli avlarında 179 yaban domuzu öldürülmüştür. 1933 yılında Spor Şubesi aynı zamanda spor sahasının yapılması ile de ilgileniyordu.⁹³

Halkevi Spor Şubesi genç ve ihtiyar bütün yurttaşların sporla ilgilenmesini, spor sevgisinin artmasını sağlamak için çalışmış, spor sahasını düzenleyip yaptırmakla beraber himayesine aldığı Aydınspor Kulüplerini (Aydınspor, Avcılar Kulübü, Atıspor) ve civar kazalardaki spor kulüplerini federe etmiş, Aydın'da bir spor muntaka merkezinin kurulmasına önayak olmuştur.⁹⁴ 1934 yılından itibaren modern sporların Aydın'da yaygınlaşması için gençlere yönelik program izleyen şube bu alanda futbol, atletizm ve bisiklet sporunu teşvik edici etkinliklerde bulunmuştur.⁹⁵ 1935 yılında 2 süreklilikli avı düzenleyen spor şubesi 17 domuz öldürmüştür. Bir güreş, bir de futbol maçı organize eden şube bunların yanı sıra bir çaylı dans vermiş, iki kulübü federe ettirdiği gibi, sporla ilgili konferanslar düzenlemiştir.⁹⁶

Cumhuriyet döneminde Aydın'da en büyük spor etkinliği 1935 yılı Ağustos ayında gerçekleşmiştir. Bu tarihte Türkiye Futbol birinciliği müsabakalarına hazırlık olmak üzere Batı Anadolu grup maçları Aydın'da gerçekleştirilmiştir. Batı Anadolu grup şampiyonları olan Uşak, İzmir Altınordu, Manisa, Muğla ve Denizli Çivril takımları Aydın'da karşılaşıyorlardı. Maçlara son anda Aydın da katılmıştır. Çok önemli bir spor organizasyonu olmasına rağmen halka iyi duyurulmadığından, maçları fazla seyirci takip edememiştir. Grup maçları

⁸⁹ Çeçen, *age.*, s.133.

⁹⁰ *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 114-115.

⁹¹ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 146-147.

⁹² *Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın*, s. 160.

⁹³ *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 13.

⁹⁴ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 20-21, *Halkevleri 1932-1935*, s. 73.

⁹⁵ *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s.14.

⁹⁶ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 15.

sonunda Altınordu birinci olmuştur. Bu takım finalde Fenerbahçe ile oynamıştır. Halkevinin çıkardığı Aydınspor takımı ise aldığı kötü sonuçlar üzerine dağılmak durumunda kalmıştır.⁹⁷ 1935 yılındaki dağılıklığın etkisiyle Aydınspor takımı 1936 yılındaki Aydın muntaka futbol müsabakalarına da katılamamıştır.⁹⁸ Oysa bu tarihlerde Aydın'ın çok güçlü bir futbol takımı vardı. Ve o takım 1935 yılı Türkiye Futbol birincilikleri finalisti İzmir'in Altınordu takımını hem İzmir'de, hem de Aydın'da mağlup etmeyi başarmıştır.⁹⁹

Spor Şubesinin Avcılar Kolu ise hemen her hafta ayrı bir yere sürekle avı düzenlemekteydi. Karacaören ve Kuşlarbeleni ile Ovaeymir'de yapılan sürekle avlarında ava katılan *İnci* gazetesi muhabirinin tespitlerine göre epeyce yaban domuzu öldürülmüştür.¹⁰⁰ 1936 yılında Defterdar Nafiz Tuncer'in başkanlığını yaptığı Spor Şubesi Aydın'da pek çok etkinliğe imza atmıştır. Nitekim kısa bir süre sonra *Ülkü*, Aydın Halkevi Spor Şubesinin faaliyet zenginliğini yere göğe sığdıramamıştır.¹⁰¹

Sosyal Yardım Şubesi

Sosyal Yardım Şubesi her vatandaşın derdi veya sorunu ile yakından ilgilenmiş, bunların çözüme kavuşturulması için yollar aramıştır. Halkçılığın yalnızca edebiyatı ile yetinmemek ve bunun uygulamasını yapmak Sosyal Yardım Şubesinin çalışma talimatnâmesinin en önemli yanını oluşturmuştur. Halkevi kaynaşması içinde halkın sorunlarına kesin çözüm bu şubenin çalışmalarıyla bulunacaktı. Vatandaşlık duygusu geliştirilerek sosyal yardımlaşma ruhu canlandırılacaktı. Böylece Türk ulusunun topluluk olmaktan çıkarak toplum olması sağlanacaktı. Yardıma gereksinmesi olana koşmak ve ona devletin yetersiz kaldığı anda toplumun elini uzatmak Halkevine düşen bir görevdi. Bakımsız ve yardımsız kalan köylü halkın acil durumunda yanına koşmak ancak Halkevinin yapabileceği bir işti. Hastalara olduğu kadar işsizlere de yardım eli uzatılacaktı.¹⁰² Halkevi Sosyal Yardım Şubesi Aydın'da yoksul, kimsesiz ve muhtaçlara yardım amacıyla kurulmuştur. Mazhar Nafiz Bey'in Başkanlığında faaliyete geçen Şube'nin kuruluşunda ikisi kadın 40 erkek olmak üzere 42 üyesi

⁹⁷ *İnci*, 24 Ağustos 1934, *İnci*, 28 Ağustos 1935.

⁹⁸ *İnci*, 26 Şubat 1936.

⁹⁹ *İnci*, 13 Nisan 1936.

¹⁰⁰ *İnci*, 7 Nisan 1936, *İnci*, 14 Nisan 1936.

¹⁰¹ *Ülkü*, Cilt 14, Sayı 80, Teşrinisani 1939, s. 270, Bilgin Çelik, agm., s. 43.

¹⁰² Çeçen, *age.*, s.133.

bulunuyordu.¹⁰³ Kadınların en yoğun faaliyet gösterdiği bu şubede 1935 yılında 73 üyenin 17'si kadınlardan oluşmaktaydı.¹⁰⁴ 1932 ve 1933 faaliyeti şu satırlarla yansıtılabilir; "Fakir ve kimsesiz mektep talebelerini himayesine alan şube, mektepler himaye dernekleriyle de elbirliği yaparak 1932 yılında İlk Mekteplerde okuyan yüzden fazla fakir çocuğun ders sonuna kadar iâşesini temin etmiş ve Orta Mektepte okuyan fakir talebenin kitaplarını, iâşe masraflarını vermek suretiyle tahsillerini kolaylaştırmıştır. 1933 yılında 200 İlk ve Orta Mektep fakir talebenin iâşesini üstüne almış, kitap tedarikinden mahrum talebelerin kitaplarını ve kazalardan gelen kimsesiz talebenin gece yatusını temin etmiştir. İçtimai Yardım Şubesine yazılı Halkevi üyesi doktorlar iş evlerini dolaşarak amelenin hayatı ve sıhhatiyle alakadar olmuş ve yardıma muhtaç görülenlere maddi ve manevi muavenetlerde bulunmuştur".¹⁰⁵

Dilencilikle mücadeleyi kendine görev bilen Sosyal Yardım Şubesi 1932 yılından itibaren Aydın'da çalışabilecek durumda olanlara iş bulmuş, çalışamayacak durumda olanlara da diğer yardım kurumları ile birlikte maddî katkıda bulunmuştur.¹⁰⁶ Dönemin yerel basınında bu şubenin dilencilikle mücadelesi hakkında epeyce haber yayınlanmıştır.¹⁰⁷ Basın Halkevinin çalışmalarına değindikten sonra verilen yardımın yetersiz olduğunu ifade etmiş ve serbest bırakılanların yeniden dilenmeye başladıklarına dikkat çekmiştir.¹⁰⁸ Başka bir yazıda ise Halkevi, Belediye ve zabıta tarafından dilenci ve malûller hakkında bir toplantı yapılmasına karar verildiği ve toplantıdaki amacın Aydın'daki dilenci sayısını tespit etmek ve bunlar karşı alınacak tedbirler olduğu ifade edilmiştir. Yapılan toplantının sonucunda Yardım Şubesi alınacak tedbirleri bir rapor halinde Halkevi yönetim kuruluna sunmuştur.¹⁰⁹ *Ant* gazetesinde konu ile ilgili haberde "Yardım Şubesinin dilencilik yapanlara, malûllere yardım için itihaz ettiği mukarreratı havi rapor"un okunduğuna değinildikten sonra "Memlekette onbeş yirmiyi geçmeyen acezeye tahakkuk edecek vaziyetlerine göre yardım edilmek üzere belediye ve zabıta ile yapılan hususi toplantıya müştereken hareket edilmesi ve dilenciliğin kısmen yardım ve kısmen kanunun tatbiki ile önüne geçilmesi hususunda mutabık kalındığı"¹¹⁰ belirtilmiştir.

¹⁰³ *Halkevleri 1933 Senesi*, s. 90-91.

¹⁰⁴ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 154-155.

¹⁰⁵ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 22-23.

¹⁰⁶ *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s.4.

¹⁰⁷ *Ant*, 16 Temmuz 1932.

¹⁰⁸ "Halkevi Yardım Şubesinin Mühim Teşebbüsleri", *Ant*, 17 Temmuz 1932.

¹⁰⁹ Çelik, agm., s. 43.

¹¹⁰ "Halkevlerinde" *Ant*, 3 Ağustos 1932.

Şube kuruluşunu müteakip fakirlerin bedava muayenesini yaptırdığı gibi, ilaçlarını da temin etmiştir. Okul talebelerinin kırtasiye ihtiyaçları giderilmiştir. İhtiyacı olan okul talebesine ayrıca sıcak yemek sağlanması hususunda da büyük çabaları olmuştur.¹¹¹ Yıllık çalışma programına göre şube 1934 yılında ilkokulları koruma kurumları ile elbirliği ederek 152 ilkokul ve ortaokul talebesine yardım etmiş, bunlara gündüzleri sıcak yemek ile geceleri yatacak yer sağlamıştır. İlkokulların balo ve müsamereleri düzenlenmiştir. Muğla ve Nazilli Halkevinden gönderilen hasta yurttaşları Memleket Hastanesine yatırarak tedavilerini üstlenen şube, 196 okul talebesinin de ders malzemelerini de tedarik etmiştir.¹¹² 1935 yılından itibaren gösterilen yoğun ilgi üzerine çalışmalarını genişleten Sosyal Yardım Şubesi Aydın'daki 237 yoksul çocuğa bütün yıl sıcak yemek vermiş, türlü illerde eğitim gören 11 öğrenciye para yardımında bulunmuş, yoksul hastaların bakımını üstlenmiş, iyileşen hastaları memleketlerine yollamıştır. Şehirdeki 30 yoksula yardım edilmiş, 50 öğrenciye 236 kitap dağıtılmış, 29 yoksul çocuk giydirilmiştir. Cezaevindeki mahkumlara defter, kalem dağıtılmıştır. Halkı bilgilendirmek amacıyla çeşitli konularda konferanslar vermiştir. Şube ayrıca sünnet düğünü, konser gibi etkinliklerde de bulunmuştur.¹¹³ Şube faaliyet raporlarına göre 1935 yılında da okul talebelerinin kitap ve kırtasiye ihtiyaçlarını karşılarken, şubeye yardım için gelen 20'den fazla vatandaşa para ve ilaç verilmiştir. Ayrıca 1 üniversite, 8 lise ve 3 öğretmen okulu talebesine yol ve iye ve kitap parası olarak 200 lira verilmiştir. 40 hastanın muayene ve tedavileri yaptırılmış, ilaçları sağlanmıştır. 1937 yılında Şube Aydın'daki sıtma mücadelesine destek vermiş, bu mücadele için açılan sıhhat memurları kursuna ders malzemeleri temin edilmiştir. 1937 faaliyet yılında Şube ilkokul, ortaokul talebelerinin kitap ve kırtasiye ihtiyaçlarını karşılamaya devam ederken, Aydınlı yoksul bir kadının İzmir'de tedavisine yardımcı olmuştur. Sosyal Yardım Şubesine müracaat eden köylü ve şehirli vatandaşların şubedeki doktorlar tarafından muayene ve tedavileri yapılmıştır. Dersim isyanı sonrası Aydın ve civarına yerleştirilmiş olan Doğu'dan gelen göçmenlere çamaşır ve erzak dağıtılmıştır.¹¹⁴ Sosyal Yardım Şubesi tarafından 1938 yılında İzmir Lisesinde okuyan bir talebenin 150 lira tutan taksiti ödenmiş Aydın'daki ilk ve ortaokul talebesinin elbise, çamaşır, ayakkabı alınmış ayrıca Aydın'daki okulların temiz su ihtiyaçlarıyla fakir talebelerin kitap ve kırtasiyeleri temin edilmiştir. Çocuk

¹¹¹ *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 13. Şube ilk yılında yardım için kendisine müracaat edene 40 acezeden 15'ine ve yetim 10 çocuğa, doğumda üç bebeği olan fakir bir kadına yardım edilmiştir, *Akış*, s.9.

¹¹² *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s. 14-15.

¹¹³ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s.15.

¹¹⁴ *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat 1942, s.9.

balosu, gürbüz çocuk müsabakası, kır eğlenceleri gibi faaliyetlerde Himaye-i Etfal ile birlikte iştirak edilmiş ve başarılı çocuklara ödülleri verilmiştir. Köycülük Şubesi ile birlikte düzenlenen köy gezilerine Doktor, dişçi ve ebe göndermek suretiyle köylerdeki sıtmalılar ve diğer hastalar muayene ve tedavi ettirilmiş, ilaçları sağlanmıştır.¹¹⁵

1930'lu yılların sonunda 500 üyesi bulunan Aydın Halkevinin her 5 üyesinden biri Sosyal Yardım Şubesi üyesi idi. Şube 1940 yılında okul müdürleri, yardım kuruluşları ve Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği yaparak federe bir heyet kurmuşlar, yoksul öğrencilere yardıma devam etmişlerdir.¹¹⁶ Faaliyetleri daha çok 1932-1938 yılları arasında yoğunlaşmış olan Aydın Halkevinin söz konusu tarihlerde yaptığı maddi yardım 4852 Lira 566 kuruş olmuştur.¹¹⁷

Halk Dershaneleri ve Kurslar

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Halkevi çalışmalarında ağırlıklı bir yere sahip olmuştur. Özellikle yazı devrimi bu kolların görevini genişletmişti. Kemalist Devrimin aydınları, öğretmenleri Halkevleri aracılığı ile halk öğretmenliğine soyunmuşlar ve günün her saatinde açılan kurslarla hem okuma yazma hem de yeni yazıyı kitlelere öğretmişlerdir. Halkın düzeyini yükseltecek her konu açılan kurslarda ele alınmıştır. Özellikle yöresel ağırlıklı alanlarda el becerileri geliştirilerek halkın üretime katılımının yükseltilmesine çalışılmıştır. Türkçe kursların yanı sıra yabancı dillerde düzenlenen kurslarda halkın epey ilgisini çekmiştir. Çevre koşulları gözetilerek düzenlenen kurslar, Halkevlerinin yöre halkı ile kaynaşmasına da yardımcı olmuştur.¹¹⁸ Kuruluşunda başkanlığını Salih Bey'in yaptığı Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinde daha çok kentte çeşitli okullarda görev yapan öğretmenler yer almışlardır. 1932-1933 yılı faaliyet döneminde şubenin yönetiminde Başmuallim Sabri Bey ile Muallim Nevzat Beyler bulunmuşlardır.¹¹⁹ Birkaç üye ile çalışmalarına başlayan Şubenin bir yıl sonunda üye sayısı 23'e yükselmiştir.¹²⁰ 1935 yılı itibarıyla Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesinde 7'si kadın 25'i erkek toplam 32 kişi faaliyet gösteriyordu.¹²¹

¹¹⁵ *Akıf*, s.9-10.

¹¹⁶ *Ülkü*, Cilt 16, Sayı 89, Temmuz 1940, Ankara, s. 447.

¹¹⁷ *Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın*, s. 161, Öztürk, agm., s. 48.

¹¹⁸ Çeçen, *age.*, s.134.

¹¹⁹ *Aydın Halkevi Bröşürü*, s. 22-23.

¹²⁰ *Halkevlerinin Bir Yılı*, s. 25; *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 110-111.

¹²¹ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 162-163.

1933 yılından itibaren canlı bir çalışma temposu içerisinde olan şube Aydın ve çevresinde Halk dershanelerini oluşturmuştur. Aydın merkezde Almanca lisan kurslarına başlamıştır. Bu dönemde 12.472 yurttaş bu dershanelerde yararlanmışlardır.¹²² 1933-1934 yılında Almanca ve Fransızca kurslarına düzenli bir şekilde devam edilmiş, 1934 yılı içinde bir de daktilo kursu açılmıştır. Yurttaşları okuyup yazmaya alıştırmak için Maarif İdaresi ile işbirliği içinde ulus okulları faaliyete geçirilmiş ve bunların araç gereçlerini kendi bütçesinden temin etmiştir.¹²³ Şube 1935 yılında da dört kurs, bir dersane ve bir de sergi açmıştır.¹²⁴

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi kuruluşunu takip eden günlerde faal bir hale gelmiştir. Şube çeşitli konularda konferanslar düzenlemiş, parasız halk dershaneleri ve dil kursları açmıştır. Daktilo, dikiş ve nakış kurslarının açılması düşünülmüş fakat araç gereç sağlamanın zor ve masraflı olması nedeniyle ilk faaliyet yılında gerçekleşmemiştir.¹²⁵ Şube ilk çalışma yılında Orta Mektep Fransızca Muallimi ve Müdür Muavini Muharrem Beyin idaresinde Fransızca ve Almanca Muallimi Refik Bey'in idaresinde Almanca kurslarının açılmasına karar vermiştir.¹²⁶

Aydın Halkevi Kurslar ve Dershaneler Şubesi kuruluşunun ilk yılında “Ümmileri okutma ve yazdırma işleri Halkevi salonlarında, şehir dershanelerinde, köy odalarında ve ulus okuma evlerinde hummalı ve verimli faaliyete” geçmiştir.¹²⁷ Şube halkın aydınlatılmasını sağlamak için okuma odaları kurmayı düşünmüş ve halkın okuma yazmayı öğrenmesi için 4 ay süre ile Halk Dershaneleri parasız olarak çalışmıştır.¹²⁸ İkinci devrede de Halk Dershaneleri devam ettirilmiştir. Bu çerçevede cezaevinde okuma ve yazma A ve B kursunun desteklenmesi kararlaştırılarak, katılımcıların maddi ihtiyaçları da temin edilmiştir. Bunların dışında Bölge Sanat Okulunun öğretmenlerinden de yararlanılarak sanat kursları açılmış, özellikle “tecrübeli motorculuk” kursu iyi sonuçlar vermiştir. Yapıcılık ve duvarcılık kurslarına katılanların da sayısı epey fazla olmuş, kurslar güzel bir seyir takip etmiştir. Yabancı dil kurslarına 1935 yılından itibaren İngilizce de ilâve edilmiş, kurslarda başarılı görülenlere kurs sonunda Halkevince belgeleri verilmiştir. Üçüncü ve Dördüncü devre faaliyet

¹²² *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 13.

¹²³ *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s. 15.

¹²⁴ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 16.

¹²⁵ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 24-25.

¹²⁶ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 24-25.

¹²⁷ *Halkevleri 1932-1935*, s. 98.

¹²⁸ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 24-25.

programında Halk Dershanelere ve Kurslar Şubesi Aydın Merkez de kadın ve erkek okuma yazma kurslarına hızlı bir şekilde devam etmiştir. Kurslar sonunda başarılı olan yüzlerce kadın ve erkek vatandaşa sınavları sonucunda diplomaları Halkevinde düzenlenen törenle verilmiştir. Yabancı Dil Kursları da 1935 yılından itibaren Fransızca, Almanca ve İngilizce olarak üç kısımda ve üç devre halinde gerçekleştirilmiştir. 1930'lu yılların sonlarına doğru ise şube zeytincilik, muhtarlara köy kanunu öğretme ve yetiştirme, zehirli gazlar ilgili kurslar açmıştır.¹²⁹ Şube ilerleyen yıllarda kurs sayısını çeşitlendirmiş, bankacılık, daktilo, orta tahsilini yapamayan kız çocukları için dikiş-nakış kursları düzenlemiştir. Dikiş-nakış kursları sonunda bir sergi vücuda getirilmiş ve başarılı görülen 50 genç kız ve kadına diplomaları törenle verilmiştir.

1934 yılında Halkevi bünyesinde Aydın vilâyetinde 10 halk dershanesi açılmış, bunlara 36 kadın ve 446 erkek devam etmiş, 268 talebeye başarı belgesi verilmiştir.¹³⁰ Şubenin Aydın Cezaevinde açtığı kurslar basının bile ilgisini çekmiştir. Nitekim 1936 yılında Öğretmen Saip Baysal idaresinde açılan Aydın Cezaevindeki okuma yazma kursuna 80 kişi katılmış ve bu kursta üç ay içerisinde 40 kişi okuma ve yazmayı öğrenmiştir.¹³¹

Cumhuriyet'in 15. yılında Aydın adlı eserde 1938 yılına kadar şubenin Aydın merkezde açılan 213 kursuna katılan sayısının 27.081 olduğu belirtilmiştir. Şube 1938 yılından 1940 yılına kadar Fransızca, İngilizce, Almanca, motorculuk, zeytincilik, zehirli gazlar, bıçki-dikiş, çiçekçilik, pasif korunma, adli tebligat, cezaevinde ve 7 Eylül Okulu'nda okuma kursları açmıştır.

Motorculuk kursundan 9, zeytincilikten 42, zehirli gazlardan 140, bıçki-dikişten 20, sunî çiçekçilikten 130, adli tebligattan 24, cezaevi A kursundan 89 ve B kursundan 52 talebeye diploma verilmiştir.¹³²

Kütüphane ve Yayın Şubesi

Asaf Kenan (Gökbel) Bey başkanlığında kurulan bu şubenin ilk yılında 24 üyesi bulunuyordu. Seyfi Bey ve Hulusi Beylerin ilk yönetim kurulunda yer aldığı Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin Halkevi çalışma yönetmeliğine göre faaliyet alanı şöyle çizilmişti. Kütüphaneleri ve kitapların halk bilgisinin ilerlemesinde başlıca etmen olduğu, her halkevinde bir kitaplık ve okuma odasının bulunmasının Halkevinin ilk kurulma koşuludur. Halkın kültür düzeyini

¹²⁹ *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s. 24-25.

¹³⁰ *Anadolu*, 30 Mayıs 1934.

¹³¹ "Aydın Halkevi'nin Kursları", *Halkın Sesi*, 23 Haziran 1936.

¹³² "Halkevi-Kurs Faaliyeti", *Aydın*, 28 Şubat 1940.

yükseltmek, halka Kemalizmin ilkelerini, ulusal tarihi öğretmek ve benimsetmek bu kolun göreviydi.¹³³ 1935 yılında üye sayısı 30'a yükselen şube¹³⁴ ilk çalışma yılında faaliyetlerini şöyle anlatmaktadır: “Kurduğumuz teşkilât içinde canla başla çalışan bir şubemiz de Kütüphane ve Neşriyat kısmıdır. Şubenin planlı çalışması Halkevimize, güzel bir okuma odası ve muhitin ihtiyacına cevap verecek kadar zengin bir kütüphane kazandırmıştır. 1933 yılı itibarıyla mevcut kitapların sayısı 1500 cilde ulaşan Halkevi okuma odasına Türkiye’nin her tarafında çıkan gazete ve mecmualar muntazam gelmekte ve bunlar halkın istifadesine arz edilmektedir.”¹³⁵ Bir kütüphane oluşturacak çalışmalara başlayan şube, kitapların yarısını yakınına da 1933 yılı içinde ciltlettirmişti.¹³⁶

Kütüphanesinde 972 kitap ile 531 mecmua bulunan Kütüphane ve Neşriyat Şubesi’nin yayınladığı bir de *Aydın* isimli gazetesi vardı.¹³⁷ Çalışma programını ilk yılından itibaren düzenli bir şekilde yapan şube, 1934 yılında köy ziyaretlerine iştirak ederek köylüleri okumaya teşvik ve köylerde okuma odaları açmaya çalışmışlardır. Yeni kitaplar alarak Halkevi Kütüphanesini genişleten şube mevcut kitaplarını da ciltlettirmiştir. Kütüphanede bulunan kitap sayısı büyük bir artış göstererek 2906 olmuştur. Bu sayının içinde dergilerde mevcuttu. Bir yıl içinde 38.283 yurttaş Halkevi Kütüphanesinde kitaplardan yararlanmıştı. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi 1934 yılı içinde ülke genelinde yayınlanan tüm gazete ve dergilere abone olurken, neşriyat bölümü de *Özdi* ve *Aydın* gazetelerini yayınlamış, “İncircilere Öğüt”, “Onuncu Cumhuriyet Bayramı Broşürü”, “Pamuk Ekicilerine Öğüt” adlı broşürleri bastırmıştır.¹³⁸ 1935 yılında iki broşür ve beş konferans metnini bastırarak dağıtan şube, yayınlanan konferanslardan tarihi ilgilendiren üçü için tarih kurulundan takdir mektubu almış ve tarih incelemelerinde bulunmuştur.¹³⁹ Kütüphane ve Yayın Şubesi’nin bir başka faaliyet sahası da Halkevlerinin yayınlayacağı kitapların basım ve yayın işlerini düzenlemektir.¹⁴⁰

1935 tarihli bir gazetenin verdiği bilgilere göre “Aydın’da Halkevinin okuma odasının dışında, kentte okuma ihtiyacını temin eden başka bir yer

¹³³ Öztürk, agm., s.49

¹³⁴ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s.170-171.

¹³⁵ *Aydın Halkevi Broşürü*, s.26.

¹³⁶ Aydın Halkevi Kütüphanesinin kısa zamanda gelişmesinde bağışlarında büyük bir etkisi olmuştur. Örneğin Dr. Reşit Galip Temmuz 1933’te Halkevi Kütüphanesine çoğu değerli kitaplardan oluşan önemli bir yardımda bulunmuştu. *Ant*, 19 Temmuz 1933.

¹³⁷ *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s.13-14.

¹³⁸ *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s.15.

¹³⁹ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s.16.

¹⁴⁰ *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s.15.

bulunmuyordu".¹⁴¹ *Aydın* gazetesinde verilen bilgilere göre Aydın Halkevi Kütüphanesi, Halkevinin açılışından bir yıl sonra Şubat 1933 tarihinde faaliyete geçmiştir. Dağılan Türk Ocağının elde kalan kitapları kütüphanenin altyapısını oluşturmuştur.¹⁴² Kısa sürede önemli mesafeler kaydeden şube, 1933 yılı sonlarına doğru kütüphanedeki kitap sayısını 1500'lere çıkarmıştır.¹⁴³ Kütüphaneden yararlanan vatandaşların sayısı da günden güne artış göstermiştir. Nitekim 25.2.1933 tarihinden 31.03.1933 tarihine kadar toplam 1.525 kadın ve erkek Halkevinin kütüphanesine gelerek 600'ü çeşitli gazete, 377'si roman, 191'i edebiyat, 74'ü ilmi kitaplar, 128'i ansiklopedi, 86'sı tarih eserini kullanmışlardır.¹⁴⁴

Aydın Halkevinde 1938 yılı itibarıyla 1.169'u ciltli, 200'ü de ciltçide olmak üzere kütüphanede mevcut kitap sayısı 2.645 idi. Bunlardan başka ciltlenmeyen 3.583 dergi ve 5 yıllık ciltli gazete koleksiyonları bulunuyordu.¹⁴⁵ Aydın Halkevi bu haliyle bile Türkiye'nin sayılı kütüphanelerinden biri olmuştur.

Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin Bir Halkevi Dergisi Çıkarma Teşebbüsü

Aydın Halkevinin yayımladığı bir dergi ne yazık ki yoktur. Bu konuda 1938 yılında bir girişimde bulunulmuşsa da sonuçsuz kalmıştır. Diğer yandan imtiyaz sahibi ve Neşriyat Müdürlüğünü Hilmizâde Vasfi Bey'in yaptığı ve Aydın'da basılan *Ant* Gazetesi, Aydın Halkevi'nin yayın organı olmuştur. İlk sayısı Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünde çıkan *Aydın* gazetesi de uzunca bir süre Aydın Halkevi tarafından desteklenip himaye edilmiştir. Aydın kentinin en uzun soluklu gazetesi olan *Aydın* 1940'lı yılların ortalarına kadar yayın hayatını sürdürmüş, bu süre içinde dergi çıkarmayan Halkevinin adeta gözü, kulağı ve sesi olmuştur.

Faaliyetlerini broşürler ve ilânlarla halka duyuran Aydın Halkevi bir dergi eksikliği hissetmiş ve halka daha kolay bilgi aktarabilmek amacıyla 1937 yılı Aralık ayı sonlarında bir kültür mecmuası çıkarmak için çalışmalara başlamıştır. Bu amaçla Aydın gazetesi bir anket düzenlemiş Halkevinin çıkaracağı derginin

¹⁴¹ *İnci*, 27 Temmuz 1935.

¹⁴² "Halkevi Kitapsarayında", *Aydın*, 22 Kasım 1938.

¹⁴³ *Aydın Halkevi Broşürü*, s.26.

¹⁴⁴ *Ant*, 12 Nisan 1933.

¹⁴⁵ Osman Becerik, "Halkevi Kitap Sarayı", *Aydın*, 22 Kanunısani 1938.

isminin belirlenmesi konusunda halktan yardım istenmiştir.¹⁴⁶ Kısa sürede gazeteye Halkevi Dergisine isim bulmak için birçok öneri gönderilmiştir.¹⁴⁷

Aydın Halkevi dergisi için açılan anket 3 Ocak 1938 tarihinde tamamlanmıştır. Epey katılımın olduğu ankete gelen cevaplar Halkevi idare heyetince incelenmiş ve sonuç 11 Ocak tarihinde açıklanmıştır.¹⁴⁸ Halkevi idare heyetince yapılan açıklamaya göre Aydın Halkevinin çıkardığı derginin adının *Tral* olması kararlaştırılmıştır. Bu ismi teklif eden Burhan Arca isimli ortaokul öğrencisine, çıkacak olan derginin bir yıllık aboneliği hediye edilmiştir.¹⁴⁹ 19 Şubat'ta çıkacağı ve ismiyle ilgili ayrıntılı bilgilerin verileceği yaklaşık bir ay öncesinden bildirilen dergi bu tarihte çıkmadığı gibi, çıkmayışının nedeni hakkında ne *Cumhuriyetin* 15. Yılında Aydın adlı eserde, ne mahallî Aydın gazetesinde bir bilgi yer almamış, hatta konu ile ilgili Halkevi İdare Heyeti de açıklama dahi yapmamıştır.¹⁵⁰ Halkevi üyeleri ve Aydın halkının olağanüstü desteğine rağmen, büyük bir olasılıkla ekonomik sorunları aşamayan Halkevi İdare Heyeti dergiyi çıkarma konusunda önemli zorluklar yaşamış bu zorlukları aşmayacağını anladığında da dergiyi yayınlamaktan vazgeçmiştir.

Aydın gazetesi 6 yıl sonra 1944 yılında dergi konusunun yeniden gündeme geldiğini, gerekli hazırlıkların yapıldığını ve bir kurul oluşturarak çıkarılacak derginin ilkeleri ve özelliklerinin tespiti için çalışmalara başlandığını haber vermekte ise de,¹⁵¹ ne sonraki sayılarında, ne Aydın'la ilgili yapılmış çalışmalarda, ne de süreli yayınlar içerisinde böyle bir derginin varlığına dair bir bilgiye ulaşamadık. Üstelik 1944 tarihli Hasan Taner'in *Halkevleri Bibliyografyası* (1944) adlı eserinde de dergi çıkaran Halkevleri arasında Aydın Halkevi'nin ismi geçmemektedir.¹⁵² Birkaç kez girişimde bulunulmasına rağmen Aydın Halkevine ait bir dergi yayını yapılamamıştır. Aydın Halkevi dergisi *Tral* o nedenle sadece bir girişim olarak hatırlanacaktır.

Aydın gazetesinin verdiği bilgilere göre Halkevi Kütüphanesinde 1938 yılı başında kitap sayısı 2.645 olup bundan başka 3.583 dergi ve 5 yıllık ciltli gazete

¹⁴⁶ *Aydın*, 24 Kanunievvel 1937.

¹⁴⁷ *Aydın*, 26 Kanunievvel 1937, *Aydın*, 28 Kanunievvel 1937, *Aydın*, 29 Kanunievvel 1937, *Aydın*, 30 Kanunievvel 1937, *Aydın*, 31 Kanunievvel 1937, *Aydın*, 1 Kanunısani 1938, *Aydın*, 2 Kanunısani 1938, *Aydın*, 3 Kanunısani 1938.

¹⁴⁸ Çelik, agm., s.45.

¹⁴⁹ "Halkevi Mecmuası", *Aydın*, 11 Kanunısani 1938.

¹⁵⁰ Çelik, agm., s.45.

¹⁵¹ "Halkevi Mecmuası", *Aydın*, 24 Şubat 1944.

¹⁵² Bkz. Hasan Taner, *Halkevleri Bibliyografyası*, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara. 1944.

koleksiyonu bulunmakta idi.¹⁵³ Bu şube faaliyette kaldığı yıllar içerisinde yayınladığı 25'in üzerinde kitap,¹⁵⁴ broşür ve konferans metni ile halkın bilinçlenmesinde öncü rol oynamış, özellikle tarım ve hayvancılık konusundaki eserleri ile köylülere büyük yarar sağlamıştır.

Aydın Halkevi kuruluşunu takip eden süreçte Ankara, Balıkesir, Diyarbakır, Eminönü, Gaziantep, İzmir, Isparta, Kars, Kastamonu, Kayseri, Konya, Manisa ve Sivas ile birlikte en çok kitap yayını yapan Halkevleri arasında yer almıştır.¹⁵⁵ Kütüphane ve yayın şubesi, yayınladığı kitapları, Aydın gazetesi, okuma odası ile kütüphanesi ile Aydın'ın kültürel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Gerçekleştirdiği faaliyetlerle Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'ın kültürel gelişiminde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Köycülük Şubesi

Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğunun Halkevlerinin kurulduğu tarihlerde köylü olması ve kırsal alanda yaşaması ister istemez Halkevi çalışmalarının genel olarak bu kesime yönelmesine neden olmuştur. Nitekim Aydın Halkevinin ilk kurulan şubelerinden biri Köycülük Şubesi olmuştur.¹⁵⁶ 61 üyesi ile Halkevinin en kalabalık şubelerinden olan Köycülük Şubesinin ilk başkanı Vasfi Hilmi Bey olmuştur.¹⁵⁷ Kuruluşunda kadın üyenin bulunmadığı Köycülük Şubesinde ilk kadın üyeler 1934 yılında şubeye katılmışlardır. 1935 yılı itibarıyla şubenin çoğu çiftçilerden oluşan 66 üyesi bulunuyordu. Bunlardan üçü kadın üyeydi.¹⁵⁸ Bu şubenin ilk çalışma yılında faaliyetlerin daha iyi yürütülebilmesi için bir program yapılması gereği üzerinde durulmuş ve bu düşünce yerel gazete olan *Ant* tarafından seslendirilmiştir.¹⁵⁹ Yine aynı gazetenin 26 Haziran tarihli yazısında "şehrimiz Halkevinin köycülük şubesi temsil şubesiyle birlikte köylüyü irşat için bir seyyar sinema celbine tevessül ettiğini" belirtmektedir.¹⁶⁰

Köycülük Şubesi 1932 yılında Umurlu, Arap Kuyusu, Ovaeymiri ve Tahtacı köylerinde tetkik gezileri gerçekleştirmiştir. Bu geziler esnasında ziraat, iktisadi ve

¹⁵³ *Aydın*, 22 Kanunısani 1938.

¹⁵⁴ Aydın Halkevinde basılan 27 kitabın listesi için Taner, *age.* ve *Cumhuriyetin, 15. Yılında Aydın*, (Aydın, 1938), Öztürk, *agm.*, s.47, Çelik, *agm.*, s.45.

¹⁵⁵ Neşe G. Yeşilkaya, *Halkevleri. İdeoloji ve Mimari*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s.84.

¹⁵⁶ Anıl Çeçen, *age.*, s.127-Asım Karaömeroğlu, "The People's Houses and the Cult of the Peasant in Turkey, *Middle Eastern Studies*, Vol.34, No.4, 1998, ss. 67-91.

¹⁵⁷ *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s.98-99.

¹⁵⁸ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s.178-179.

¹⁵⁹ "Köylü ve Halkevleri" *Ant*, 28 Eylül 1932.

¹⁶⁰ "Seyyar Sinema", *Ant*, 26 Haziran 1932.

sosyal konular üzerinde konuşmalar yapılmış ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir. 1933 yılının ilk on ayı içinde de Aydın merkez kazaya bağlı Baltaköy, İmamköy, Işıklı, Çeştepe, Tepecik, Kadıköy, Sıralar köylerine gidilmiş, köylülerle yapılan sohbetlerde köy kanununun köylüye kazandırdığı adli ve idarî hukuk anlatılmış, bütün köylerde bayrak çekme mcerasimi yapılarak bayrak sayısı ve yurt sevgisi hakkında konferanslar verilmiştir. Pazar günleri Aydın pazarında toplanan köylülere ve yine yurt içindeki ve dışındaki yaşanan gelişmeler konusunda bilgilendirmek amacıyla Halkevi Sinemasına davet edilen köylülere Gazi Mustafa Kemal'in seyahatlerine ait filmler ile sağlık konusunda bilgiler sunan filmler gösterilmiştir. Şube millî bayramlarda da millî tezahüratlara ve halk toplantılarına köylünün iştirakini temin etmiştir. Köylünün iktisadî ve içtimai hayatıyla beraber ziraî hayatıyla da çok yakından ilgilenmiş olan şube, Halkevi üyesi ve Aydın İncir Mücadele Müdürü Nadir Bey'in yazdığı *İncirlere Öğüt* isimli eseri bastırarak bütün incir yetiştiricilerine ücretsiz dağıtmıştır.¹⁶¹

Kuruluşunu takip eden günlerde Aydın ve çevresindeki köylere geziler düzenlemiş, sıtma hastalığı ile ilgili bilgilendirme toplantılarının yapılmasının dışında, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın seyahatlerine ait sinema filmleri gösterilmiştir.¹⁶² Şube 1934 çalışma programına göre Aydın'a bağlı 13 köy ve Çine ve Söke kazaları ile Yenipazar, Umurlu, Karapınar, Germencik, Koçarlı, Dalama nahiyelerini ve köylerini ziyaret etmiştir. Köyler hakkında bilgiler toplamış, köylüler ile sorunları hakkında konuşmalarda bulunulmuştur. Köy muhtarları nahiye merkezlerine toplanarak köy kanunu tatbikatı öğretilmiştir. Bütün millî bayram ve günlerinde köylüler merkeze çağırılmış, halkevi konser ve temsillerde bulundurulmuş, köylü ve kentli arasında sıkı ve karşılıklı bir sevgi ve saygı ortamı yaratılmıştır. Işıklı ve Çeştepe numune köyler seçilmiş, bu köylerde gübreleri kaldırmış, evler badanalattırılmış, Halkevi üyesi doktorlar sık sık ziyaretle köylülere sağlık konusunda öğütler vererek, hastalarını muayene etmişler, durumu kötü olanları hastaneye kaldırmışlardır. 1934 yılı içinde Halkevine müracaat eden 200 köylünün arzuhal ve mektupları Halkevinde yazdırılmıştır.¹⁶³ Köylülük Şubesi 1935 yılı içinde köylülere yardımcı olmak amacıyla broşürler bastırılmış, yardıma muhtaç okuyan köylü çocuklara para yardımında bulunmuş, 403 köylünün mektup ve dilekçeleri Halkevince yazdırılmıştır.¹⁶⁴

¹⁶¹ *Aydın Halkevi Broşürü*, s.28-29.

¹⁶² *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s.14.

¹⁶³ *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s.15-16.

¹⁶⁴ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s.16.

Halkevi Köycülük Şubesi 1936 yılında Temmuz ayı içerisinde her salı günü saat 9'dan 12'ye kadar Halkevine baş vuran harp malûlü, malûl şehit ana babaları ve çocukları ile yoksul köylü ve yurttaşların dilekçelerini ücretsiz yazma etkinliğinde bulunmuştur.¹⁶⁵ 1937 yılı Halkevleri yıl dönümü broşüründe Aydın Halkevi Köycülük Şubesi ile ilgili şu övünç dolu ifadeler yer almıştır: "Aydın Halkevi Köycülük Şubesi köylerin temizliği, ılık işleri için harekete geçilmesi ve para ayrılmasını kabul ettirerek, Türk incirciliği hakkında çekilen bir filmde yardım ederek, ortaokulda ki köylü çocukların müzakeratını devam ettirerek, sulama kanalları ve bataklık kurutmak için köylüye ön ayak olarak vazifesini yürütmektedir".¹⁶⁶ 1932-1940 yılları arasında şubenin faaliyetlerinin değerlendirildiği bir yayında Köycülük Şubesinin Sosyal Yardım, Ar ve Temsil Şubeleri ile işbirliği yaparak hem faydalı irşatlarda bulunduğunu, hem de onların müzik, temsil ihtiyaçlarını, açık hava tiyatrolarıyla tatmin ettiği belirtilmiştir. Aynı yayında belirli zamanlarda düzenli olarak yapılan gezilerde doktor, diş tabibi, ebe, hakim, ziraatçılardan oluşan heyetler aracılığıyla binlerce hasta bakılmış, fakir olanların ilaçları sağlanmış, emzikli annelere nasihatlerde bulunulmuştur. Bakılan hastalardan hastaneye yatması icap edenler hastaneye sevk edilmiştir. Köylülerin sorunlarını dinleyip bunları vilâyet nezdinde çözmeye çalışan şube köylerde örnek septik çukurları yaptırmaya teşvik etmiş medenî bir insanın yaşacağı şekilde çeşitli tiplerde binalar tarif etmiş ve umumî köy helaları yaptırılmasına önayak olmuştur. Köylere yapılan gezilerde heyetle beraber götürülen bataryalı radyolar köy meydanlarına kurulmuş, köylüye haberler dinletilmiş ve güzel şarkılar çalınarak köylüye eğlenceli saatler yaşatılmıştır.

Şube Halkevi Teşvik kolunun yaptığı köylü gecesinde köylülere davetiye göndererek onları sosyal hayata alıştırmaya çalışmış, Halkevi Sinemasında köylülere yönelik millî ve kültürel filmler gösterilmiştir.¹⁶⁷ Şube her yıl birkaç köyü numune köy olarak ele almış ve köylerde örnek çalışmalar yapmıştır. Halkevi Köycülük Şubesi tarafından köylere 1932-1938 yılları arasında 78 gezi yapılmış bu gezilere 1276 kişi iştirak etmiştir.¹⁶⁸

¹⁶⁵ *Halkın Sesi*, 9 Temmuz 1936.

¹⁶⁶ *Halkevleri 1936 Yılında Nasıl Çalıştı*, Ankara, 1937, s.18.

¹⁶⁷ *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s.27-28.

¹⁶⁸ Öztürk, agm., s.49.

Müze ve Sergi Şubesi:

7 kadın, 8 Erkek toplam 15 kişi ile çalışmalarına başlayan Müze ve Sergi Şubesinin üyeleri ağırlıklı olarak öğretmenlerden oluşmaktaydı.¹⁶⁹ Üye sayısı gün geçtikçe hızlı bir artış gösteren Şubenin 1935 yılında kayıtlı 24 üyesi bulunuyordu.¹⁷⁰

Müze ve Sergi Şubesi Tarih Şubesi ile birlikte Aydın'ın tarihî şehirleri olan Tralleis, Milet, Prienne, Magnesia, Nysa'ya geziler düzenlemiş, buralarda incelemelerde bulunulmuş, bulunan tarihî eserlerin fotoğrafları alınarak Halkevine değerli bir albüm kazandırılmıştır. Aydın Şehri içinde bulunan Tralleis antik şehrine ait eserlerin yerleri tespit edilmiş, Osmanlı Devrine ait han, hamam, sebil gibi eserlerin kitabeleri de kaydedilmiştir. Müze Şubesi yalnız yapıya ait tarihî eserleri tetkik etmekle kalmamış, devrini yaşamış ve o günlerde sandık diplerinde köşede bucakta saklanan kıyafetleri ve eşyaları toplayarak bir kıyafet müzesi oluşturmak amacıyla faaliyet programına eklemiştir. Programın bu kısmını gerçekleştirmek için büyük çaba sarfeden Müze Şubesi, Aydın halkı ile de temasa geçerek bu tür eşyayı bağışla ya da para yoluyla temin etmeye çalışmıştır.

Müze ve Sergi Şubesinin ilk çalışma programında meydana getirdiği eserlerden biri de sihhî müze olmuştur. 5 Mayıs 1933 tarihinde açılan ve açıldığı günden itibaren 8912 kadın ve erkek yurttaş tarafından ziyaret edile bu müze zührevî hastalıklara karşı halkın sihhî korunma duygularını uyandırmış ve arttırmıştır. Sağlık korunmasını anlatan mulaj ve tablolar Halkevi çatısı altında özel bir daireye yerleştirilmiştir. Kapıları 1933 yılı ortalarından itibaren bütün vatandaşlara açılan bu daire halkın kolaylıkla görüp girebileceği bir yerde bulunmakta idi. Müze ve Sergi Şubesinin açtığı sihhî müzeye Aydınlı doktorlar büyük ilgi göstermişler ve bu durumu taktirle karşılamışlardır. Doktorlar halkın sağlık duygularını uyandırmak ve düşüncelerini bu esaslar üzerine çekmek için kanser, trahom, frengi, çocuk bakımı ve büyütmesi, sıtma ve vitamin konularında Halkevi salonunda konferanslar vermişlerdir.¹⁷¹

Şube Hisar Mahallesinde sandık içinde bulduğu eski eserlerin fotoğraflarını almış, Aydın ili içindeki mevcut diğer tarihî eserlerin fotoğraflarını çekerek bir albüm oluşturmuştur. Müze ve sergi şubesinin en önemli amaçlarından biri millî

¹⁶⁹ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 36, *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s. 102-103.

¹⁷⁰ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s. 186-187. 24 üyenin 14'ü kadın üye idi.

¹⁷¹ *Aydın Halkevi Broşürü*, s. 30-31.

kıyafet müzesi açmak idi. 1933 yılı sonlarında bunun çalışmaları başlatılmıştır.¹⁷² Şube 1934 yılında bir çevre ürün sergisi çalışmaları içerisinde bulunuyordu.¹⁷³ 1935 yılında iki sergi açan şube il çevresindeki eski eserlerin albümlerini hazırlamaya devam etmiştir.¹⁷⁴

Müze ve Sergi Şubesi on yıllık çalışma programı içinde daha önce açılmış olan sıhhi müze için Aydınli mütehasşis doktorlara verem, trahom, frengi ve diğer bulaşıcı hastalıklar için birer broşür yazdırarak bastırması ve bunları müzeyi ziyaret edenlere dağıtmıştır. Şube Aydın vilâyeti dahilindeki bütün eski eserlerin fotoğraflarını alarak düzenli bir albüm meydana getirmiştir. Milli kıyafet müzesi için envanter toplamaya devam eden şube 1932-1940 yılları arasında birçok erkek, kadın elbisesi ile silah ve kemerler temin etmiştir. İzmir Enternasyonal Fuarında açılan Aydın pavyonu için yardımda bulunmuş ve buradaki sergiyi Halkevine mal ederek bir tarım müzesi açmıştır. Kurulduğu tarihten itibaren dikiş ve nakış sergilerini düzenli olarak her yıl açan şube, fotoğraf meraklılarının Aydın'da artmasına katkıda bulunarak, ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bizans devrine ait bir kadın heykeli, Romalılar devrinden kalan bir erkek başı ve Selçuklulara ait mezar taşlarını güvenlik altına almıştır.¹⁷⁵

II. Dünya Savaşı Yıllarında Aydın Halkevi ve Faaliyetleri

Aydın Halkevi 1930'lu yıllarda olduğu gibi II. Dünya Savaşı boyunca gerek modern binası, şubelerinin idealist çalışmaları, münevver üyeleriyle halkın kaynaştığı Aydın'da sosyal-kültürel faaliyetlerin merkezi olmuştur.¹⁷⁶

II. Dünya Savaşının şiddetle hüküm sürdüğü 1940'lı yıllarda kültürel aktivitelerin merkezi Aydın Halkevi olmuştur. Bu tarihlerde Halkevinde halka konserler veriliyor, temsiller düzenleniyor, himaye heyetleri yararına sinema izletiliyordu. Özellikle savaşın ortalarında propaganda amaçlı filmlerin gösterimi dikkat çekiyordu. 1941 yılı Mart ayı başlarında Aydın Halkevi Sinemasında inkılâp filmleri saat 17'den itibaren okul talebelerine, saat 21'den itibaren de tüm halka ücretsiz olarak izlettirilmiştir. Filmleri izleyen Aydın halkı millî şefi, TBMM'ni ve üyelerini, Türk ordusunu ve askerî manevraları filmlerde gördükten sonra büyük tezahüratta bulunmuşlardır.¹⁷⁷

¹⁷² *Halkevlerinin 1933 Senesi*, s.14, *Ant*, 12 Temmuz 1933.

¹⁷³ *Halkevlerinin 1934 Senesi*, s.16.

¹⁷⁴ *Halkevlerinin 1935 Yılı*, s.16.

¹⁷⁵ *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s. 23.; Çelik, agm., s. 46.

¹⁷⁶ Çelik, agm., s.39-48, Öztürk, agm., s.42.

¹⁷⁷ "Aydın Halkevinde İnkılâp Filmleri", *Aydın*, 9 Mart 1941.

Aydın Halkevinin en renkli etkinlikleri arasında şüphesiz festivaller, ulusal günler ve bayramlar yer alıyordu. Şu an çoğu unutulmuş her yıl tekrarlanan anma ve kutlama toplantılarının isimleri şöyle idi: Gazi Günü, Halkevleri Bayramı, Kubilay Günü, Mimar Sinan Günü, Büyük Hamit Günü, Firdevsi Anma Toplantısı, Reşit Galip Anma Toplantısı, Dil Bayramı, Hürriyet Bayramı, Ağaç Bayramı, 23 Nisan, 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı, İnönü Zaferleri, İbn-i Sina Günü, Lozan Günü, Av Bayramı, Alfabe Devrimi Günü, 30 Ağustos Zafer Bayramı, Millî İktisat ve Tasarruf Haftası, Toprak Bayramı, Hava Şehitlerini Anma Günü, Veremle Savaş Haftası, 1939'dan sonra Hatay Günü, Kabotaj Bayramı, 1936'dan sonra Montrö Sözleşmesi Günü, 7 Eylül Aydın'ın Kurtuluşu Törenleri vd.¹⁷⁸

Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi II. Dünya Savaşının zor günlerinde en hareketli şubelerden biri olarak göze çarpmaktadır. Şube bir taraftan edebiyat geceleri düzenlerken, diğer taraftan, yetenekli gençleri ortaya çıkarmak için hikâye yarışmaları gerçekleştirmiştir. Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi tarafından düzenlenen ilk edebiyat gecesi 15 Şubat 1941 tarihinde yapılmıştır.¹⁷⁹ Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi tarafından 1942 yılında yapılan hikâye müsabakasına ise 8 eser katılmış, ve yarışmacılardan 40595 imzalı "Kedi" hikâyesi birinci olmuştur. 1553 imzalı "Hacı Yusuf" ikinci ve "1x1:1 Telefonun Tellerini Arşınlamalı" başlıklı hikâye üçüncü olmuştur. Yarışmada dereceye girenlere çeşitli hediyeler verilmiştir.¹⁸⁰

Propagandanın gücünü çok iyi keşfeden Kemalistler özellikle Halkevleri aracılığıyla her türlü propaganda aracından maksimum düzeyde yararlanmışlardır.¹⁸¹ 1935 parti tüzüğünde ve programında CHP propaganda amacıyla kullanılacak çok sayıda araç tanımlamıştır. CHP bunu 1939 ve 1943 tüzük ve programlarında da yinelemiştir. Buna göre radyo, sinema, konferans, halk hatipleri, halk kürsüleri, gazeteler ve diğer yayınlar, devrim müzeleri, sergiler, toplantılar, kutlamalar, eğlenceler, sanat, tiyatro ve müzik başlıca propaganda vasıtaları olarak benimsenmiştir.¹⁸²

¹⁷⁸ CHP XI/I. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1948, s.11.

¹⁷⁹ "Aydın Halkevinde Edebiyat Gecesi", *Aydın*, 16 Şubat 1941.

¹⁸⁰ *Aydın*, 24 Şubat 1942.

¹⁸¹ Şimşek, *age.*, s.118.

¹⁸² CHP Nizamnamesi, Ulus Basımevi, Ankara, 1939, s. 13-14. CHP Programı, Ulus Basımevi, Ankara, 1939, s.22.

Propaganda Aracı Olarak Halkevi

Halkevi çalışmalarında en yaygın propaganda aracı olarak retorik ya da hitabet sanatının yani sözlü propagandanın kullanıldığını görüyoruz. Bu anlamda hem parti hem halkevleri açısından halk hatipleri sözlü propagandanın en önemli özneleri arasında yer almıştır. 1936 yılında parti çeşitli konuları ele alan periyodik ve düzenli konferanslar organize etmeye başlamıştır. CHP Genel İdare Kurulu konferans konularını ve konferansçıları belirleyen merci durumundaydı. Konferanslar genel bir seri olarak planlanmış ve “Devrim ve Gelecek” adı altında sürdürülmüştür.¹⁸³

Parti konferansları özellikle 1938-1941 yılları arasında yoğunluk kazanmıştır. Parti Ankara ve İstanbul Üniversitelerinden çok sayıda tanınmış profesör ve öğretim üyesini kendi uzmanlık alanlarında konferans vermek üzere Halkevlerine davet etmiştir. Bu akademisyenler araştırma ya da tatil amaçlı gezileri sırasında pek çok Anadolu şehrinde ve ilçesinde Halkevlerine uğrayarak konferanslar vermişlerdir.¹⁸⁴

CHP ve Halkevi tarafından düzenli olarak gerçekleştirilen konferanslar 1941 yılı ilkbaharındaki konferanslarla örneklenebilir. Bu konferanslar CHP tarafından belirli illerde bulunan Halkevleri saptanarak gerçekleştirilmiştir. 1941 yılı konferansları için seçilen 26 il arasında Aydın’da vardı. Bu bölgelerin Halkevlerinde konferansların verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu konferans dizisinde toplam 130 konferans verilmiş olup, bunların arasında halkın sağlık sorunlarından, tarımsal üretime, Türk Tarihi ve Medeniyetinden, kitlelerin ideolojik ve sanatsal olarak doyurulmasına kadar her türlü konu işlenmiştir. Konular arasında savaş dönemi olması nedeniyle hükümet’in uygulamaya koyduğu savaş ekonomisi de ayrıntılı olarak halka anlatılmaya çalışılmıştır.¹⁸⁵

II. Dünya Savaşı’nın iyice şiddetlendiği 1941 yılı ortalarında CHP’nin organizasyonu, Aydın’da dünyadaki yeni gelişim ve oluşumların değerlendirildiği “Dünya Ahvalinin Son Vaziyeti” konu başlıklı konferanslar serisi düzenlenmiştir. Halkevlerinde, parti ocaklarında ve kahvehanelerde gerçekleştirilen bu konferanslara parti yöneticileri, milletvekilleri, öğretmenler konuşmacı olarak görevlendirilmişlerdir. Bu çerçevede 12 Nisan’dan 16 Nisan

¹⁸³ Kemal Ünal, “Halkevleri Yıldönümü/Aydın Politikası”, *Ülkü*, Sayı 37, Mart 1936, s.70.

¹⁸⁴ Şimşek, *age.*, s.120.

¹⁸⁵ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, BCA. CHP Kataloğu 490.01, Dosya 895, Klasör 227, Belge 2, Ek 1-27; “1941 senesi ilkbaharında partimiz tarafından Yurdun muhtelif Halkevlerinde Üniversite Prof. ve Doçentlerinin verdikleri konferanslar”, ayrıca Işıl Çakan, *Konuşunuz, Konuşturınız, Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz*, Otopsi Yay, İstanbul, 2004, s.189.*

tarihine kadar Koçarlı Halkevinde Avni Deniz, Köşk Halkodasında Hüsamettin Özer, Bozdoğan Halkevinde Osman Onat, Çine Halkevinde Raif Aydoğdu, Karacasu Halkevinde Tuğrul Aka, Nazilli Halkevinde Refik Yıldırım Tellioglu, Söke Halkevinde Kemal Özkaynak, Umurlu Halkevinde Hulusu Aksudoğan, İncirliova Halkevinde Necip Gözen, Sultanhisar Halkevinde Haydar Gürel, Yenipazar Halkevinde Hikmet Şölen, Dalama Parti Ocağında Asaf Gökbel, Ortaklar Parti Ocağında Necip Gözen, Nazilli Sümer Halkevinde Kemal Özkaynak, Atça ve Kuyucak Halkevlerinde Etem Menderes konuşmalar yapmıştır.¹⁸⁶ Parti'nin çok önemseddiği bu etkinlikler çerçevesinde 15 gün içinde Aydın'da "Dünya Vaziyeti Karşısında Türkiye Devletinin Siyaseti" konulu konferans sayısı 96'sı bulmuştur.¹⁸⁷

II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerine rağmen Aydın Halkevi özellikle düzenlediği konferanslarla halkı çeşitli konularda bilgilendirmeye devam etmiştir. Fakat Halkevinin çalışmalarının hızı eskiye orana düşmeye başlamıştır. Düzenlenen konferanslarda Türk ve Anadolu tarihi hakkında bilgiler verilmiştir.¹⁸⁸ 1944 yılı içinde Aydın'a gelerek konferans verenler arasında Prof. Fuad Köprülü de yer alıyordu. 1944 yılında Aydın Halkevinde Mr. Brander "İngiliz Ziraatı",¹⁸⁹ Agah Sırrı Levend "Harb Sonu ve Edebiyat Tarihinde Araştırmalar" ile "Divan Edebiyatı",¹⁹⁰ Aliye Timuçin de "Kadınlık Sahasında Enstitülerin Ehemmiyet ve Mevkii",¹⁹¹ konularında konferans düzenlemişlerdir.

Aydın Halkevi Köycülük Şubesi II. Dünya Savaşı yıllarında Aydın köylüsünün her bakımdan kalkınması için çalışmalarda bulunmuş, her vesile ile diğer şubelerle işbirliği yapılarak köylere geziler düzenlenmiştir. Şube II. Dünya Savaşı'nın ekonomik sıkıntılarına rağmen birkaç köyü numune köy olarak ele almış ve bu köylerde örnek çalışmalar yapmıştır.¹⁹²

Halkevinin Gösterit (Temsil) Şubesi türlü olanaksızlar içerisinde ve üye sayısı azalmasına rağmen, 1939 yılından 1943 yılına kadar *Belkıs*, *Hisse-i Şayia*, *Gün Doğuyor*, *Şeriatcası*, *İkizler*, *Kavga Sonu*, *Ceza Kanunu*, *Taş Parçası*, *Canavar*, *Hasbahçe*, *Şerife Mahkemesi*, *Fermanlı Deli Hazretleri*, *Eşber* piyesleri sahnelenmiştir.

¹⁸⁶ "CHP Parti Konferansları", *Aydın*, 11 Nisan 1941.

¹⁸⁷ "Dünya Vaziyeti Karşısında Türkiye Devletinin Siyaseti" konulu konferanslardan biri de Aydın Halkevinde Konya Mebusu Muzaffer Göker tarafından verilmiştir. *Aydın*, 20 Nisan 1941.

¹⁸⁸ Konferans konuları için, "Halkevinde Konferanslar Başladı", *Aydın*, 25 Kanun-ı Sani 1944, "Halkevinde II. Devre Konferanslar", *Aydın*, 2 Mart 1944.

¹⁸⁹ *Aydın*, 22 Eylül 1944.

¹⁹⁰ *Aydın*, 17 Teşrinievvel 1944.

¹⁹¹ *Aydın*, 3 Kanunievvel 1944.

¹⁹² *Kültür*, Sayı: 11-12, 15 Şubat 1942, s.27-28.

Yapışkanlar piyesini, 1944 yılında Halkevlerinin yıldönümünde de, *İnsan Sarrafı* sergilenmiştir.¹⁹³ Mümtaz Mihçı, Hamit Ercan, Refik Sağel, Hüsnü Bozkurt, Haydar Özde, Naci, Zülfü, Mustafa Beylerden oluşan Aydın Halkevi Temsil Şubesi 1944 yılında oldukça yoğun bir çalışma temposu içindeydi. Temsil Şubesi ilki Mart ayı sonunda, diğerleri 4 Nisan ve 10 Nisan'da olmak üzere *İnsan Sarrafı* isimli oyunlarını Halkevi Temsil Salonunda sergilenmişlerdir. "İnsan Sarrafı" oyunu *Yapışkanlar* piyesi ile birlikte Umurlu'da da tekrar edilmiştir.¹⁹⁴ Halkevinde Ekim 1944'de Hüseyin Hilmi Bayındır'ın yazdığı *Talipsizlerin Korumucusu Vatan Olmalıdır* piyesi Çocuk Esirgeme Kurumu yararına sergilenirken,¹⁹⁵ 1944 yılı sonlarında Selma ve Hasan Kol Halkevi Temsil Kolu azalarının katılımıyla *Kör* piyesini temsil etmişlerdir.¹⁹⁶ II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'nin meşhur tiyatro kumpanyaları da Halkevinde oyunlarını sergileme fırsatı bulmuşlardır. Bunlar arasında Milli Tiyatro *Kabraman Mehmetçik*,¹⁹⁷ Tevfik HEPŞEN Tiyatrosu *Aşkın Gözyaşları*, *Taş Parçası* piyeslerini,¹⁹⁸ Sadi Tek Tiyatrosu *Karmaşık*, *Ab Şu Kaynanam*, *Çamurda Zambak*, *Hamlet* isimli oyunlarını sahneye koymuşlardır.¹⁹⁹

Aydın Halkevi Sineması 300 kişilik salonu ile II. Dünya Savaşı sırasında önemli işlevleri yerine getirmiştir. Bu dönemde Halkevi Sinemasında gösterime giren filmler çoğu kez sosyal yardım amaçlıydı. Propaganda filmleri ise mutlaka yer alıyordu. Sosyal yardım amaçlı faaliyet gösteren Aydın Halkevi Sineması, gösterime giren filmlerden 1944 yılı içinde Haziran-Temmuz ve Ağustos aylarında Halkevi Sosyal Yardım Şubesi yararına 824 lira, Himaye Heyetleri Birliklerine 430 lira, Ticaret Ortaokuluna 84 lira, Çocuk Esirgeme Kurumuna 62 lira, Tarasa Tesisleri ve Makine Yedek Parçalarına 200 lira olmak üzere 1701 lira gelir elde etmiştir.²⁰⁰ Eylül 1944'de bayram münasebetiyle *Beyaz Gül* filmi ile *Kara Çaylak* filmleri ve 26 Eylül'den itibaren de Berlin'de geçen bir casusluk olayı filmi gösterime girmiştir.²⁰¹ Ekim ve Aralık aylarında da Amerika'da yıldızı parlayan Türk yıldızı Turhan Bey'in yarattığı *Vahşi Kadın* filmi Aydın Halkevi

¹⁹³ *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat 1942, s.4-6, *Kültür*, Sayı 11-12, 15 Şubat 1942, s.19, *Aydın*, 22 Şubat 1944, *Aydın*, 4 Nisan 1944.

¹⁹⁴ *Aydın*, 28 Mart 1944, *Aydın*, 4 Nisan 1944, *Aydın*, 10 Nisan 1944, *Aydın*, 15 Nisan 1944.

¹⁹⁵ *Aydın*, 1 Teşrinievvel 1944.

¹⁹⁶ *Aydın*, 26 Eylül 1944.

¹⁹⁷ *Aydın*, 20 Nisan 1944.

¹⁹⁸ *Aydın*, 20 Nisan 1944.

¹⁹⁹ *Aydın*, 14 Mayıs 1944.

²⁰⁰ *Aydın*, 12 Ağustos 1944.

²⁰¹ *Aydın*, 24 Eylül 1944.

Sinemasında halka 4 Aralık'tan itibaren sunulmaya başlanmıştır.²⁰² 1943-1944 yıllarında II. Dünya Savaşının genel seyriyle ilgili kısa parçalı filmler halka izletilmiştir. 1944 yılı Ekim ayı sonlarında da II. Dünya Savaşının tüm safhalarını gösteren bir film programa alınmıştır. Bu arada Habeş Kralı'nın askerlerini tebrik ve kabulünü gösteren bir başka kısa film de gösterimdeydi.²⁰³

Bayramlarda Halkevi Sinemasında filmler halka ücretsiz gösteriliyordu. 1944 yılı Şubat ayının ilk haftası 4 gün Halkevi sinemasında halka parasız film gösterilmiştir. Film aralarında sanatkar Sıtkı Baba tarafından numaralar yapıyordu.²⁰⁴ Sosyal yardım amacı taşıyan filmler dışındaki filmler halka parasız gösteriliyordu. Bunlardan örneğin Bayer ilaç firması tarafından sıtma, frengi hastalıklarıyla ilgili film Halkevi Sinemasında doktorlara, öğretmen ve öğrencilere para alınmadan sunulmuştur.²⁰⁵ 1944 yılı ortalarında Halkevi Sineması artık Aydın'ın tek sineması değildi. 11 Mayıs 1944'te Park Gazinosu Bahçesinde yapılan Gür Sineması açılarak film oynatmaya başlamıştır.²⁰⁶ Savaşın başlarında güzel sanatlara ağırlık verilen kurslar, sergiler ve konserlerde ilerleyen yıllardaki etkinlikler savaş koşullarının yaratmış olduğu etkileri ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerdi. Öyle ki Aydın Halkevi 1939 yılında karakalem ve yağlı boya resim sergisi açmış ve bu sergiye 11 sanatkar 38 parça resimle iştirak etmişti. 10 gün devam eden sergiyi 2605 kişi gezmiş ve jüri heyeti tarafından birinci, ikinci ve üçüncüye maddi mükâfat verilmiştir. 1939 yılında müzik kursları açıldığı gibi Hatay, Lozan, Zafer, Kurtuluş ve Cumhuriyet bayramlarında Halkevi Bandosu konser vermiştir. 1940 ve 1941 yıllarında caz ve Halkevi Bandosu millî bayramlarda düğün, balo ve aile toplantılarında konserler vermiştir. Piyano ve akordeon kursları açılmış, Nermin Toros idaresinde keman dersleri verilmiştir. 1941 yılı içinde açılan resim ve fotoğraf sergisinde 72 tablo ve 25 fotoğraf teşhir edilmiştir. Geleneksel olarak her hafta aile toplantıları gerçekleştirilmiştir.²⁰⁷

Daha II. Dünya Savaşı başlamadan önce gerek vilâyet gerekse belediye yayınladıkları tebliğ ve beyannâmelerle savaşın tehlikelerinden halkı korunmak için tedbir alma yoluna gitmişlerdir. 1939 yılı Mart ayı başlarında bir hava taarruzunda şehrin ışıklarının nasıl söndürüleceği ve karartmanın nasıl

²⁰² *Aydın*, 5 Kanunievvel 1944.

²⁰³ *Aydın*, 24 Teşrinievvel 1944.

²⁰⁴ *Aydın*, 1 Şubat 1944.

²⁰⁵ *Aydın*, 25 Nisan 1944.

²⁰⁶ *Aydın*, 12 Mayıs 1944.

²⁰⁷ "Aydın Halkevi Temsil Komitesinin On Senelik Faaliyetine Bir Bakış", *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat 1942, s.8

yapılacağıyla ilgili olarak halka vilâyet tarafından bilgi verilmiştir. Uygulama evler ve nakil vasıtalarını kapsıyordu.²⁰⁸ Halkevi de düzenlediği kurslarla pasif korunma tedbirlerinin uygulanmasına katkıda bulunmuştur.²⁰⁹ Savaşın şiddetle hüküm sürdüğü 1941 yazında korunma tedbirleri arttırılmış ve Aydın Belediyesi hava taarruzlarından korunmak için hazırladığı bildiride halktan bahçelerinde bir korunma siperi hazırlamaya mecbur kılınmıştır. Evlerinin bahçeleri müsait olmayanlar ise korunma siperlerini yakınlarındaki boş arsalarla kazacaklardı. On gün içerisinde siperlerini hazırlamamış olanlar pasif korunma kanunu hükümlerince cezalandırılacaklardı.²¹⁰

Pasif korunma tedbirleri II. Dünya Savaşı süresince her gün tekrarlandı. 1944 yılı Mayıs ayında Aydın Halkevi her gün saat 21'den 23'e kadar pasif korunma dersleri düzenlerken, söz konusu dersleri Aydın Emniyet Komiseri Carullah Arslan ile, Komiser Rasim veriyorlardı.²¹¹ 1944 yılında valilik ve belediye ile birlikte Aydın'da Halkevi de korunma tedbirleriyle ilgili faaliyetlerini arttırmışlardı. Düzenlenen kursların merkezi her zaman olduğu gibi Halkevi olmuştur.²¹²

II. Dünya Savaşı yıllarında Aydın Halkevi Spor Şubesi kış koşulları, atıcılık, köyler arası halat çekme, güreş, futbol, avcılık, atletizm, bisiklet yarışmaları düzenleyerek canlı ve zinde bir gençlik yaratma idcalinde önemli adımlar atmıştır. Spor Şubesi Aydın'da başta Aydınspor olmak üzere Avcılar Kulübü, Atlıspor Kulübü ve civar kazalardaki spor kulüplerini himayesine alarak bölgedeki etkinliklerini zenginleştirmiştir. Halkevi Aydın'da sporun yaygınlaştırılmasında ve kökleşmesinde önemli katkılarda bulunmuştur.²¹³ *Ülkü* savaşın başlarında 1939 yılında Aydın Halkevinin spor şubesinin faaliyetlerinden övgüyle söz ediyordu.²¹⁴

II. Dünya Savaşı yıllarının en güçlü spor kulübü, Halkevi desteğindeki Aydın Gençlikspor'du. Aydın Gençlikspor 1940-1941-1942-1943-1944 yılları bölge lig şampiyonluklarını kazanmıştır.²¹⁵ Aydın Gençlikspor zaman zaman yapılan özel müsabakalarda da bölgedeki diğer futbol takımlarıyla gücünü tartma şansı yakalamıştır. Nitekim 1944 yılında Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü

²⁰⁸ *Aydın*, 2 Mart 1939.

²⁰⁹ "Aydın'da Pasif Korunma Kursları" *Aydın*, 29 Mart 1940.

²¹⁰ "Hava Taarruzlarından Korunmak İçin Aydın Belediyesi Bildirgesi" *Aydın*, 21 Mayıs 1941.

²¹¹ *Aydın*, 7 Mayıs 1944.

²¹² *Aydın*, 12 Ağustos 1944.

²¹³ Öztürk, agm., s. 46.

²¹⁴ *Ülkü*, Cilt14, Sayı 80, Teşrinisani 1939, s.173.

²¹⁵ *Aydın*, 16 Mart 1944.

tarafından düzenlenen bir özel maçta Denizlispor'u 2-1 mağlup etmiş,²¹⁶ ancak 23 Nisan'da iki özel maç yaptığı İzmir'in güçlü ekibi İzmirspor'a 3-2 ve 2-1'lik skorlarla yenilmekten kurtulamamıştır.²¹⁷ Halkevinin başını çektiği spor faaliyetlerinde geleneksel sporların yanında Halkevi özellikle modern sporların gelişimi ve yaygınlaştırılmasında ciddi bir rol üstlenmiştir. Bunlar arasında atletizm ve bisiklet önde geliyordu.²¹⁸

Halkevinin organize ettiği geleneksel deve güreşleri de periyodik olarak her yıl aksamadan belirli bir program çerçevesinde Ocak ayı içerisinde sırayla Umurlu, Atça, Aydın ve Germencik'te düzenleniyordu.²¹⁹

Halkevi tarafından düzenlenen spor müsabakalarının ödülleri bizzat CHP tarafından karşılanıyordu.²²⁰ 1940'dan sonra Aydın Halkevi, Aydın il ve ilçe takımlarının katılımıyla her yıl *Halkevi Kupa*sı adıyla bir turnuva düzenlemiştir.²²¹

Halkevi Müze ve Sergi Şubesi de II. Dünya Savaşı sırasında önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Şube II. Dünya Savaşı başlarında millî kıyafet müzesi için yöresel kıyafetler ile ilgili araştırmalar yapmış, birçok erkek ve kadın elbisesi, silah ve kemerler bulunmuştur. Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait birçok eseri koruma altına almış, dikiş-nakış, resim ve fotoğraf gibi konularda sergiler açmıştır.²²² Bu sergilerin en ilginç belki de Nazi Almanyası'nın çözülmeye başladığı 1944 yılına rastladı. Bu tarihte İngiliz Kültür Heyeti tarafından Aydın Halkevinde bir fotoğraf sergisi açılmıştır. "İngiliz Kızları Fotoğrafları" konulu serginin açılışında Türk-İngiliz dostluğu ile ilgili çeşitli konuşmalar yapılmıştır. Serginin açılışında İngiliz Kültür Heyeti İzmir Direktörü R.J. Parkhouse da bulunmuş ve eşi Halkevinde bir piyano konseri verip, İngilizce şarkılar söylemiştir.²²³

Bu dönemde verilen konserler tamamen sosyal yardıma yönelik verilen konserlerdi. Çağdaş Batı Müziği ve Türk Müziği konserlerde dikkat çeken klasiklerdi. Aydın Halkevinde 1944 yılı başlarında Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası Şef Protoprius yönetiminde Halkevi Sosyal Yardım Şubesi yararına

²¹⁶ *Aydın*, 18 Nisan 1944.

²¹⁷ *Aydın*, 25 Nisan 1944.

²¹⁸ *Aydın*, 13 Temmuz 1943.

²¹⁹ *Aydın*, 6 Kanunısani 1944.

²²⁰ Öztürk, agm., s.46.

²²¹ "Halkevleri Maçları", *Ses*, 20 Nisan 1947.

²²² Çelik, agm., s. 46.

²²³ Bu etkinliklerin savaşın sonlarına doğru Almanların durumunun kötüleşmeye başladığı bir döneme rastlaması dikkat çekicidir. "Halkevinde Fotoğraf Sergisi" *Aydın*, 13 Şubat 1944.

Aydın'da bir konser vermiştir.²²⁴ Konserin geliri Aydın'daki fakir çocukların okul ihtiyaçlarında kullanılmıştır. Aynı yılın Mart ayında ses sanatkarı Nevzat Akay Aydın Halkevinde bir sanat müziği konseri vermiştir.²²⁵ 1944 yılı Mart ayı sonlarında Türkiye'nin en büyük seslerinden biri olan Münir Nurettin Selçuk, Aydın Halkevinde Kızılay yararına bir konser gerçekleştirirken,²²⁶ aynı amaçla Safiye Ayla da 20 Mayıs'ta Aydın'a gelmiş ve bir konser düzenlemiştir.²²⁷

Şüphesiz Halkevlerinin çalışma düzeni hep pozitif bir gelişme izlememiştir. Hemen her kurum gibi Halkevleri de II. Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz gelişmelerden etkilendiler.

Aydın Bölgesi Müfettişliğinden CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 30-12-1942 tarih ve 116 no'lu umumî teftiş raporunda bu durum "... Eskiden çok faaliyet ve çalışma gösterilen Aydın Parti ve Halkevi işlerinde son zamanlarda eskisi kadar çalışılmadığını ve Halkevi işlerinin durgunlaştığını" ifade ediliyordu.²²⁸ Bunun sebebi olarak da geçen yıllarda yapılan umumî komite seçimlerinde birçok komite üyesinin askerde bulunması ve yerlerine başkasının geçmesi gösterilmektedir. II. Dünya Savaşı'nın zorlu yılları Halkevini de olumsuz yönde etkilerken, pek çok şube üyeleri eksildiğinden çalışamaz hale gelmiştir. Ancak 1942 yılında biraz olsun canlanmaya başlayan Aydın Halkevindeki faaliyetler yine de istenilen düzeye ulaşamamıştır. 1932 yılında 9 şubesiyle çalışan Aydın Halkevi 10 yıl sonra ancak 6 şubesinin çalışmasıyla ayakta kalmaya uğraşıyordu.

Ciddi bir durgunluk döneminden sonra faaliyete geçirilen şubeler şunlardı. 1. Dil, Edebiyat, 2. Güzel Sanatlar, 3. Temsil, 4. Sosyal Yardım, 5. Halk Dershaneleri ve Kurslar, 6. Kitapsaray.

1942 yılı itibarıyla Spor, Köycülük, Müze ve Tarih Şubeleri henüz oluşumlarını tamamlamışlardı. Bu şubeler ancak 1942 yılı sonunda başkan ve üyelerini seçerek faaliyete geçebilmişlerdir. Yeni Halkevi Salonu da bu süreçte tamamlanarak halka açılmıştır. Burada gazete ve dergiler okunmaktadır. Kütüphane ve Yayın Kolu 1943 yılı Mart ayında kitap sergisi açmak için hazırlık içerisinde bulunuyordu.

²²⁴ *Aydın*, 26 Şubat 1944.

²²⁵ *Aydın*, 7 Mart 1944.

²²⁶ *Aydın*, 31 Mart 1944.

²²⁷ *Aydın*, 21 Mayıs 1944.

²²⁸ BC.A. CHP Kataloğu 490.01, *Aydın Bölgesi Müfettişliği Raporu*, 32.

Kapatılmaya Giden Süreç

CHP'nin kültür kolları olarak kurulan ve pratikte partinin propaganda araçları gibi işlev gören Halkevleri kuruluşlarını izleyen ilk on yıllık dönemde eriştikleri hevesi ve coşkuyu giderek yitirmeye başlamışlardır.²²⁹

Uluslararası ve ulusal siyasal gelişmelere paralel olarak Halkevleri de 1940'lı yıllardan itibaren belli bir değişim süreci yaşadılar. Halkevleri tüzüğünde partinin denetimi artırıcı değişiklikler yapılması ve 1939-1940 yıllarında Halkodalarının kurulması gerekli anlamda sonun başlangıcı demektir. Halkevlerinin etkinlikleri bu gelişmelerle daha da standart ve rutin hale getiriliyordu.²³⁰

Bu arada 1942 yılından itibaren savaşın seyri çok partili rejimlerde yönetilen ülkelerin lehine dönerken, içerde de CHP'nin çatısı altında bir araya gelen yöneticiler koalisyonu ciddi bir biçimde çatırdamaya başlamıştır. Bu sıkıntılı süreç bir süre sonra Demokrat Parti'yi ortaya çıkarmış, CHP dışında yeni bir parti ve onun taraftarları kamu kurumlarında, o arada Halkevinde sesini yükseltmeye başlamışlardır.²³¹ Her şeyden önce Halkevlerinin statüsü DP ile CHP arasında önemli bir ihtilaf konusu haline getirmiştir. Aslında CHP ile Halkevleri arasındaki mesafe daha önceden açılmaya başlamıştı. 1946 yılında çok partili siyasî hayatın başlamasıyla birlikte, CHP Halkevlerine karşı daha özerk ve tarafsız kuruluşlar gibi yaklaştı.²³² Bu mesafe çok partili hayatın kendine özgü toplumsal ve siyasal dinamiklerinin etkisiyle daha da artmaya başlamıştır. Başka bir siyasî partinin iktidara gelme olasılığını düşünen birçok üye Halkevlerinden ayrılmaya bir kısmı da toplantılara katılmaya başlar. Diğer yandan DP üyeleri kendi partileri lehine Halkevlerinin imkânlarından yararlanmak amacıyla bu kuruluşlara gelmeye başlarlar.

Halkevlerinin karşılaştığı ikinci bir sorun mali kaynakların yetersizliği idi.²³³ Gelişmelerin sonucu olarak halkevleri, tüzüklerinde bazı değişiklikler yapma gereği duydular. Yeni düzenlemelerde Halkevi şubelerinin para kazanmayı amaçlayan etkinlikler düzenlemeleri büyük ölçüde serbest bırakıldı. Bazı istisnalar dışında kurslar ve yayınlar para karşılığında verilmeye başlandı.²³⁴

²²⁹ Arzu Öztürkmen, "The Role of People's Houses in The Making of National Culture in Turkey", *New Perspectives on Turkey*, Sayı11, İstanbul, 1994, s.174.

²³⁰ Şimşek, *age.*, s.204.

²³¹ Taşkın, *age.*, s.205.

²³² Çeçen, *age.*, s.211-212.

²³³ Öztürkmen, *agm.*, s.147.

²³⁴ Şimşek, *age.*, s.206.

Halkevleriyle ilgili olarak iki siyasî parti arasındaki en büyük ihtilaf, devlet hazinesinden ve yerel yönetimlerin bütçelerinden transfer edilen paralar konusunda yaşanmıştır. Demokrat parti üyeleri, Halkevlerine aktarılan paraların CHP üyesi olup olmadıklarına bakılmaksızın bütün Türk vatandaşlarından toplanan vergilerden kesildiğini ileri sürerek, bu kuruluşlardan en az CHP kadar kendi partilerinin de istifade edebilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Fakat CHP'liler kendi varlıklarını rakipleriyle paylaşmak istemiyorlardı. CHP yetkililerine göre CHP'li olsun olmasın tüm vatandaşlar halkevlerine gelebiliyorlardı. Bu da devletten ve yerel yönetimlerden transfer edilen fonların meşruiyet ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kullanıldığını gösteriyordu. Ayrıca bu kuruluşları çalıştırmak CHP'nin inisiyatifinde olan bir konuydu. CHP'nin siyasî etkinliklerinin önemli bir bölümünü Halkevlerinde düzenlediği doğrudur. Fakat bu tür etkinliklerin yapıldığı gün sayısı fazla olmadığından halk evlerinin kendi sosyal ve kültürel faaliyetlerini engellemedi. ²³⁵

CHP ile DP'nin Halkevlerine ve Halkodalarına karşı yaklaşımları zıt kutuplara karşı yönelmiş ve bu nedenle de birbirleriyle uzlaşmaz nitelikteydi. ²³⁶ Bu durum taşrada faaliyet gösteren halkevleri şubelerini de ister istemez doğrudan olumsuz etkiliyordu.

Türkiye 1946 yılında DP ile birlikte çok partili hayata doğru yol alırken, Halkevleri upkı Türk Ocaklarının SCF döneminde yaşadığı sıkıntıların bir benzerini yaşamıştır. Bu durumu ilk fark eden Aydın Halkevi olmuştur. Muhalefetin çok güçlü hissedildiği şehirde sorunlar Halkevine kadar ulaşmıştır. Nitekim Aydın'da CHP yöneticileri mevcut durumu en iyi anlatabilecek merciine yani CHP Genel Sekreterliğine müracaat etmişlerdir. CHP Aydın İl İdare Kurulu Başkanı Neşet Akkor iki partili yapının Halkevlerini nasıl etkileyeceği ve nasıl hareket edilmesi gerektiği ile ilgili olarak CHP Genel Sekreterliğine sorduğu sorulara ²³⁷ genel sekreterlik iki görüşle yanıt vermiştir. Belirtilen görüşlere göre aslında başka partilere kayıtlı olanlar hem Halkevinden yararlanabiliyor, hem de ne kayıt olabiliyor ne de faaliyetlere katılmalarına izin veriliyordu. Aydın İl İdare kurulundan gelen yazı ile birlikte her iki görüş ve düşüncüsü yönetim kurulu

²³⁵ Kemal Turan, "Halkevleri-Halkodaları ve CHP", *Ün Manisa Halkevi Dergisi*, Nisan, Mayıs-Haziran 1946, s.1983-1984.

²³⁶ Şimşek, *age.*, s.207.

²³⁷ Neşet Akkor'un CHP Genel Sekreterliğine 19.02.1946 tarihli yazısı için *BCA. CHP Kataloğu* 490.01, Dosya 824, Klasör 260, Fihrist 1, *Aydın Halkevi Faaliyetleri*.

kararı olarak V. Büro Şefi Konya Milletvekili Sedat Çumralı tarafından açıklanır. Durum gerçekten çok karışıktır.²³⁸

Halkevi hem İkinci Dünya Savaşı'nın yaratmış olduğu olumsuz gelişmelerden, hem de çok partili hayata adapte olmakta zorlanmıştı. Bazı şubeleri oldukça zayıflamış olmasına rağmen, 1946 yılında Aydın Halkevi yine de dokuz şubesi ile faaliyetlerine devam etmekteydi.²³⁹

CHP Genel Sekreterliğinin Aydın CHP İl İdare Kurul Başkanlığına 12 Haziran 1947 tarihli telgrafında "Memleket kültürüne hizmet etmeyi amaç edinen halkevlerimizin kendilerinden beklenen ve istenilen faydalı hizmetleri başarabilmeleri öğretmenlerimizin bu kurumlarda gösterecekleri gayretli çalışmalara dayanmaktadır". denilerek²⁴⁰ siyasî baskıyı iyiden iyiye üzerinde hisseden öğretmenlerin halkevindeki faaliyetlere daha heyecan ve coşkulu katılmalarının gerektiğinin altını çizmektedir.

CHP Aydın İl İdare Kurulu Başkanı Ekrem Çiftçi imzasıyla CHP Genel Sekreterliğine gönderilen bir yazıda "Son yıllarda Halkevi çalışmalarında bir durgunluk hatta alakasızlık görüldüğü, bunun sebebinin de halkevlerinin ilk kuruluş yıllarında kayıt olunan canlılık ve sürekli çalışmanın daha çok kadın ve erkek öğretmenlerin ilgisiyle elde edildiği, şimdi ise hemen her yerde öğretmenlerin halkevlerine karşı lakayt davrandıkları" ifade edilmiştir. Yazıda belirtilen eleştiri, hemen olumlu bir örnekle devam ettirilmiştir. Konuyla ilgili olarak Aydın'ın Dalama bucağı merkez ve Karahayit köylerinde öğretmenlerin öncülüğü ile köylü çocukların birçok temsil vermeleri ve bunları yakın köylerde tekrarlamaları öğretmenlerin Halkevi çalışmalarındaki misyonunu çok iyi anlatmakta idi.²⁴¹

Halkevlerinin Kapanması

Çok partili hayata geçildikten sonra Halkevlerinin durumu çok tartışma yaratan konulardan biri olmuştur. CHP Halkevlerinin kendi kültürel kuruluşları olduğunu belirtirken, DP Halkevlerine herkesin serbestçe girmesi ve halkevlerinin siyasî yönünün bulunmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Halkevlerinin giderek karmaşık hale gelen görüntüsü basında da çeşitli yazılarla

²³⁸ BCA. CHP Kataloğu 490.01, Dosya 825, Klasör 262, Fihrist 1, *Aydın Halkevi Faaliyetleri*, CHP Genel Sekreterliği 2.3.1946 tarihli yazı.

²³⁹ *Balova*, 22 Nisan 1946.

²⁴⁰ BCA. CHP Kataloğu. 490.01, Dosya 825, Klasör 265, Fihrist 1, *Aydın Halkevi Şikâyetler*.

²⁴¹ BCA. CHP Kataloğu. 490.01, Dosya 824, Klasör 261, Fihrist 1, *Aydın Halkevi İstek ve Şikâyetler*.

ele alınmıştır. Aydın'da da Hilmi Tükel tarafından çıkarılan *Ses* gazetesi Vatan gazetesinin 22 Ekim 1946 tarihli sayısında Halkevleriyle ilgili "Halkevleri halkın evleri olmalıdır." yazısına atıfta bulunarak Halkevleri çevresinde yaşanan ilginç olaylara örnek vermiştir. Hilmi Tükel yazısında Aydın Halkevi Kütüphane ve Yayın komitesi üyesi iken CHP'den istifa ettiğini, bu istifa üzerine Aydın Halkevi yönetim kurulundan Halkevi üyeliğinin de sona erdiğine dair bir bildiri aldığını belirtmekte ve tek parti döneminde yapılan nizamnamenin değiştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.²⁴²

Tükel bir ay sonra Halkevleri konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Yazısında CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran'ın gazetelere verdiği tamim ile ilgili bilgileri aktarmaktadır. Ona göre "Halkevleri herkese açık, halkevleri kültür müessesesi, halkevlerinde her türlü siyasî faaliyet yasak. Hangi partiye mensup olursa olsun her vatandaş ve her türlü cemiyet burada siyasî propaganda mahiyetinde olmamak şartıyla kültür sahasında konferans verebilir, toplantı yapabilir." ²⁴³ Tükel yazısında bu açıklamaları yaptıktan sonra şu noktaya dikkat çekmektedir:

"...Komite üyesi olmak için CHP'li olmak lazım mı? Değil mi? Lazım ise ki öyle görünüyor. Halkevleri, halkodaları yine CHP'nin demek oluyor. Ve yukarıda sıraladığım bütün güzel şeyler isteğe yine aykırı kalıyor...tek parti döneminde yapılan nizamname, talimatname değişmeli, diğer partiler ve benim gibi tarafsız gazetecilik yapmak için CHP'den çekilmiş ve başka partiye geçmemiş olanlar sadece CHP'li olmama neticesi böyle atılmamalıdır... işte CHP'li olmak kaydı kalkarsa bu ikilikte kalmamış olacağı tabiidir. Bunun içinde Halkevleri Türk Ocakları gibi partili, partisiz bütün yurttaşların evi ve odası olmalıdır".

Aydın'da *Ses* gazetesi Halkevinde yaşanan sorunlarla ilgili olarak eleştirilerin dozunu ilerleyen dönemde daha arttırmıştır.²⁴⁴ Gazete de Halkevinin eleştiren pek çok yazı yazılıyordu. Bu yazılardan birinde Halkevinde kutlanan Dil Bayramına bandocular dahil sadece 23 kişinin katıldığı ve gelenlerinin bazılarının da resmî görevli oldukları için vazife gereği törende bulunduklarını, törene gelenlerin konferans veren kişileri dinlemeyip "şekerleme" yaptıkları belirtilmiştir. Hemen ardından da "bu hususu fotoğrafla tespit edebilseydik bir inkılâbın yıl dönümünün zaman ve anlayışla ne hale geldiğini çok iyi vesikalardık" denilmiştir.²⁴⁵ Eleştirilerden Temsil Şubesi.²⁴⁶ ve Spor Şubesi de nasibini alır.²⁴⁷

²⁴² "Halkevleri" *Ses*, 29 Ekim 1946.

²⁴³ "Halkevinin Islah etmek Lazımdır", *Ses*, 29 Kasım 1946.

²⁴⁴ "Halkevlerini Islah Etmek Lazımdır", *Ses*, 30 Eylül 1947.

²⁴⁵ "Halkevi mi? Şekerleme Odası mı?" *Ses*, 3 Ekim 1947.

²⁴⁶ "Halkevi Komedi mi Oynayacak Yoksa Facia mı? *Ses*, 7 Ekim 1947.

Aydın Halkevi ile ilgili olarak basında çıkan haberler 1948 yılından itibaren oldukça azalmış adeta görülmez olmuştur. İzmir basınından takip edebildiğimiz kadarıyla 1948 yılında Aydın Halkevi tatil devresinde bütünleme kursları açmış, kurslar öğrenciler tarafından oldukça rağbet görmüştür.²⁴⁸ DP sempatizanlarının tamamen elini ayağını çektiği Halkevinde, artık partizanlık, kişisel çekişmeler had safhaya ulaşmış, Halkevi yalnızca CHP'ye üye olanların ve parti kontrolünde ki kamu görevlilerinin uğrak yeri haline gelmiştir. CHP ve DP'nin siyasi çekişme alanı içerisinde Halkevi tartışmaların tam odağında yer almıştır. 1946'dan itibaren Aydın Halkevinin neredeyse hiçbir faaliyetine katılmayan DP'lilerin bayramlarda bile Halkevine adım atmaması, alternatif törenler düzenlemek istemesi ayrılıkları Halkevi çatısında daha da körüklemiştir. Nitekim İzmir'de çıkan CHP yanlısı *Anadolu* gazetesi bu durumu "... Aydın'ın Kurtuluş Bayramı olan 7 Eylül etkinliklerine bile katılmayan DP'lilerin Halkevi toplantılarına katılmalarını beklemek pek büyük bir saflık olur...". cümleleriyle çok güzel özetlemiştir.²⁴⁹

Basında çıkan bu eleştiriler ve çok partili hayatın getirmiş olduğu zıtlaşma Aydın Halkevi çalışmalarını olumsuz yönde etkilemiş, sonunda Halkevi Başkanı Dr. Necip Aydın'ın sağlık durumunu ileri sürerek istifa etmesine neden olmuştur. Necip Aydın'ın yerine CHP İl İdare Kurulu üyelerinden Ziya Evren Aydın Halkevi başkanlığına getirilmiştir.²⁵⁰ Aydın Halkevinin 1949 yılındaki başkanı ise Dr. Nuri Erkan idi. 1946'dan itibaren sürekli başkanını değiştirmek zorunda kalan Halkevi en sonunda Nuri Erkan'da karar kılmıştır. Aydın Halkeviyle ilgili olarak ulaşabildiğimiz son etkinlik haberi onun başkanlığı dönemine aittir. 19 Aralık 1949'da Aydın Lisesi müzik öğretmeni ve Halkevi Ar Komitesi Başkanı İhsan Ünal, arkadaşları Necdet Levend ve öğretmeni Nevzat Kutbay tarafından alafranga bir konser verilmiştir.²⁵¹ Siyasal gelişmeler nedeniyle basının yeteri kadar ilgi göstermediği Halkevinin faaliyetleri hakkında ancak şubelerin genel merkeze gönderdikleri rapor özetlerinin *Ülkü* mecmuasında yayınlanması ile bilgi sahibi olabiliyoruz. Buna göre Aydın Halkevinde 1949 yılında yüzme yarışları yapılıyor, 1950 yılında da müzik kursları ile birlikte önemli konserler düzenleniyordu.²⁵²

²⁴⁷ "Uyku ve Uyuşukluk Yarışması " *Ser*, 10 Ekim 1947.

²⁴⁸ *Anadolu*, 29 Ağustos 1948.

²⁴⁹ *Anadolu*, 8 Eylül 1948.

²⁵⁰ *Ser*, 31 Ekim 1947.

²⁵¹ İhsan Ünal Aydın ve çevresinde birçok halk türküsünü bizzat derleyip Halkevi arşivine kazandırmış, önemli bir kısmını da bestelemiştir. Maalesef Halkevi 1951 yılında kapatıldığında bu muazzam arşivin ne olduğuna ilişkin elimizde bir bilgi bulunmuyor. *Yeni Asır*, 20 Aralık 1949.

²⁵² Çeçen, *age.*, s.190-191, "Halkevlerinde ve Halkodalarında", *Ülkü*, Cilt 3, Sayı 33, Eylül 1949, s.44.

Halkevlerinin ilk yıllardaki çalışma hızı ilerleyen yıllarda giderek kaybolmuştur. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik sıkıntılar, hemen sonrasında çok partili hayata geçilmesi, Halkevlerinin etkinliğini azaltmıştır. 1951 Ağustos'unda DP milletvekillerinin verdiği yasa önergesinin kabul edilip 5830 sayılı kanun ile yasalaşması sonucu Halkevlerinin tüm mal varlığı devlete devredilerek kapatılmıştır.²⁵³

Sonuç

Halkevleri Türkiye'de yeni yapılanmanın temel taşlarından biri olarak Cumhuriyet rejiminin halkla bütünleşmesi ve Atatürk devrimlerinin fazla eğitilmiş olmayan Anadolu halkına anlatılması amacıyla kurulmuştur. Bunlar arasında yer alan Aydın Halkevi de Türkiye'de açılan ilk Halkevleri arasında yer almış ve halka cumhuriyet ideolojisini ve çağdaş yaşam tarzını benimsetmeye çalışmıştır. Aydın Halkevi çatısı altında faaliyet gösteren cumhuriyet meşaleleri büyük bir özveri ile Aydın ilinde en ücra yerlere kadar giderek, sosyal, ekonomik, sağlık ve kültürel sahalarda faydalı çalışmalarda bulunmuşlardır. Modernleşme sürecinde gerek konferanslarla ve gerek köylere kadar giderek halkın çeşitli konularda bilgilendirilmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Aydın'da çeşitli kültürel etkinliklerin gerçekleştirilmesini sağlayan Halkevi halkın tiyatro, sinema, konser gibi sosyal aktivitelere katılmasına ön ayak olmuştur. Kütüphanesini herkese açık tutan Halkevi, bu sayede birçok kimseye kitap okuma alışkanlığı kazandırdığı gibi, çeşitli illerden gelen gazete ve dergileri okuma olanağını da sunmuştur. Yirmi beşin üzerinde kitap ve broşür yayınlayarak yayın alanında da önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Çeşitli konularda açtığı kurslarla halkın yeni beceriler kazanmasını sağladığı gibi okuma yazma kurslarıyla da halkın eğitilmesine katkıda bulunmuştur. Halkevi tarih ve dil alanında yaptığı çalışmalarla yerel tarihçilik açısından da önemli bir alt yapı oluşturmuştur. Aydın Halkevi ulusal bilincin yerleşmesi için eğitim çalışmalarını sürdürmüş, sağlıklı nesillerin yetişmesi için faaliyette kaldığı süre içerisinde her türlü spor etkinliklerinde yerini almıştır. Aydın Halkevi Cumhuriyetin ilk yıllarında her yönüyle bölgenin sosyo-kültürel merkezi olmuştur.

Kaynaklar

1936 yılında Halkevleri Nasıl Çalıştı (1937). Ankara.

AKIN, Yiğit (2004). *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar, Erken Cumhuriyette Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul.

²⁵³ Çeçen, *age.*, s.255.

- Akış* (1942). Sayı 18, 10 Şubat.
- AKYÜZ, Kenan (1986). Türk Ocakları, *Belleten*, Cilt L, Sayı 96, Ayrı Basım.
- Anadolu* (1932). 3 Teşrinisani. (1934). 30 Mayıs. (1935). 3 Temmuz. (1937). 18 Şubat. (1948). 29 Ağustos, 8 Eylül.
- Ant* (1932). 29 Mart, 2 Nisan, 16 Temmuz, 24 Ağustos, (1933). 7 Mart, 15 Mart, 22 Mart, 25 Mart, 11 Nisan, 2 Nisan, 12 Nisan, 25 Mayıs, 25 Haziran, 9 Temmuz, 16 Temmuz, 19 Temmuz, 18 Teşrinisani, 25 Kanunievvel,
- ARI, Eyal (2004). The People's Houses And The Theatre in Turkey, *Middle Eastern Studies*, Vol. 40, No. 4, July.
- Aydın* (1934). 19 Kanunievvel. (1937). 24 Kanunievvel, 26 Kanunievvel, 28 Kanunievvel, 29 Kanunievvel, 30 Kanunievvel, 31 Kanunievvel, (1938). 9 Şubat, 16 Şubat, 29 Teşrinievvel, 1 Kanunisani, 2 Kanunisani, 3 Kanunisani, 22 Kanunisani, (1939). 2 Mart, (1942). 24 Şubat. (1944). 1 Şubat, 22 Şubat, 26 Şubat, 7 Mart, 16 Mart, 28 Mart, 31 Mart, 4 Nisan, 20 Nisan, 10 Nisan, 20 Nisan, 25 Nisan, 15 Nisan, 18 Nisan, 7 Mayıs, 12 Mayıs, 14 Mayıs, 21 Mayıs, 13 Temmuz, 12 Ağustos, 22 Eylül, 24 Eylül, 26 Eylül, 1 Teşrinievvel 17 Teşrinievvel, 24 Teşrinievvel, 3 Kanunievvel, 5 Kanunievvel, 6 Kanunisani.
- Aydın Halkevi Ar Şubasının 1938-1939 yılları Çalışma Programı*, Belge No.17.Günver Güneş Arşivi.
- Aydın Halkevi Broşürü* (1933). Nefaset Matbaası, İzmir.
- Aydın Halkevi'nin Kursları (1936). *Halkın Sesi*, 23 Haziran.
- Aydın Halkevinde Edebiyat Gecesi (1941). *Aydın*, 16 Şubat.
- Aydın Halkevinde İnkılâp Filmleri (1941). *Aydın*, 9 Mart.
- Aydın'da Pasif Korunma Kursları (1940). *Aydın*, 29 Mart.
- Aydın Halkevi Temsil Komitesinin On Senelik Faaliyetine Bir Bakış (1942). *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat.
- AZCAN, İbrahim (2003). *Türk Modernleşme Sürecinde Trabzon Halkevi*, Scrander Yayınları, Trabzon.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [Ankara]*, BCA. CHP Katalogu 490. 01, *Aydın Halkevi Faaliyetleri*, Dosya 824, Klasör 261, Fihrist 1, , İstek ve Şikayetler.
- BCA, CHP Katalogu 490.01, *Aydın Halkevi Faaliyetleri*, Dosya 825, Klasör 262, Fihrist 1 *Aydın Halkevi Faaliyetleri* CHP Genel Sekreterliği 2.3.1946 tarihli yazı.
- BCA, CHP Katalogu 490.01, *Aydın Halkevi Faaliyetleri*, Dosya 825, Klasör 265, Fihrist 1.
- BCA, CHP Katalogu 490.01, *Aydın Bölgesi Müfettişliği Raporu* 32.
- BCA, CHP Katalogu 490.01, Dosya 895, Klasör 227, Belge 2, Ek. 1-27. 1941 senesi ilkbaharında partimiz tarafından Yurdun muhtelif Halkevlerinde Üniversite Prof. ve Doçentlerinin verdikleri konferanslar.
- BECERİK, Osman (1938). Halkevi Kitap Sarayı, *Aydın*, 22 Kanun-i Sani.
- BOYACIOĞLU, Levent (1992). İnkılâp temsilcilerinin Altın Yılı, *Tarih ve Toplum*, 28/103 (Temmuz).
- BOYACIOĞLU, Levent (1992). Tek Parti Döneminde İnkılâp Temsilleri, *Tarih ve Toplum*, 27/102 (Haziran).

CHF Umumi Katıplığı'nın Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerinin Alakadar Eden Kısım. Ağustos 1931'den Kanun-ı Evvel 1932'ye kadar (1933). Cilt I, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

CHP 18. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları (1950). Ankara.

CHP Halkevleri Öğreneği (1938). Ankara.

CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944 (1945). Ankara.

CHP Nizamnâmesi (1939). Ulus Basımevi, Ankara.

CHP Parti Konferansları, *Aydın*, 11 Nisan.

CHP Programı (1939). Ulus Basımevi, Ankara.

CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları (1948). Ankara.

Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın (1938). CHP Basımevi, Aydın.

ÇAKAN, İşıl (2004). *Konuşunuz Konuşturunuz, Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz, Otopsi Yayınları, İstanbul.*

ÇAVDAR, Tevfik (1986). Halkevleri, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul.

ÇEÇEN, Anıl (1990). *Halkevleri*, Ankara.

ÇELİK, Bilgin (1999). Tek Parti Döneminde Aydın'ın Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevinin Yeri, *Toplumsal Tarih*, Sayı 66, Haziran 1999, s. 41.

GÖKBEL, Asaf, Hikmet ŞÖLEN (1936). *Aydın İli Tarihi*, Cilt I, Aydın.

GÜNDÜZ, Aka (1934). *Mavi Yıldırım*, Piyas, 4 Perde, CHP Temsil Neşriyatı, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

Güzel Sanatlar Şubesi Faaliyet Raporu (1942). *Akış*, Sayı 18, 10 Şubat.

Hakimiyet-i Milliye (1932). 19 Şubat, (1934). 12 Teşrinisani.

Halkevi Kitapsarayında (1938). *Aydın*, 22 Kasım.

Halkevi Komedi mi Oynayacak Yoksa Facia mı? (1947). *Ses*, 7 Ekim.

Halkevi Kurs Faaliyeti (1940). *Aydın*, 28 Şubat.

Halkevi Mecmuası (1938). *Aydın*, 11 Kanunısani.

Halkevi Mecmuası (1944). *Aydın*, 24 Şubat.

Halkevi mi? Şekerleme Odası mı? (1947). *Ses*, 3 Ekim.

Halkevi Yardım Şubesinin Mühim Teşebbüsleri (1932). *Ant*, 17 Temmuz.

Halkevinde Fotoğraf Sergisi (1944). *Aydın*, 13 Şubat.

Halkevinde II. Devre Konferanslar, *Aydın*, 2 Mart.

Halkevinde Konferanslar Başladı, *Aydın*, 25 Kanunısani.

Halkevinin Islah etmek lazımdır (1946). *Ses*, 29 Kasım.

Halkevleri (1946). *Ses*, 29 Ekim.

Halkevleri (1963). Haz. Tarhan ERDEM, İ. Selçuk (EREZ), İstanbul.

Halkevleri 1932-1935 (1936). Ankara.

Halkevleri Maçları (1947). *Ses*, 20 Nisan.

Halkevlerinde (1932). *Ant*, 3 Ağustos.

- Halkevlerinde ve Halkodalarında (1949). *Ülkü*, Cilt 3, Sayı 33, Eylül.
- Halkevlerini Islah Etmek Lazımdır (1947). *Ses*, 30 Eylül.
- Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hıılasası* (1934). Ankara.
- Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hıılasası* (1935). Ankara.
- Halkevlerinin 1935 Yılı Faaliyet Raporları Hıılasası* (1936). Ankara.
- Hava Taarruzlarından Korunmak İçin Aydın Belediyesi Bildirgesi (1941). *Aydın*, 21 Mayıs.
- İĞDEMİR, Uluğ (1945). Halkevleri ve Halkodaları, *Aylık Ansiklopedi*, Mart.
- İnci* (1934). 24 Ağustos, *İnci* (1935). 27 Temmuz, 28 Ağustos, (1936). 6 Şubat, 7 Nisan, 13 Nisan, 14 Nisan.
- KANSU, Nafi (1942). Konuşmalar, *CHP Halkevleri Neşriyatı, Broşür*. 3. Birinci Teşrin, Zerbamat Basımevi, Ankara.
- KARADAĞ, Nurhan (1988). *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KARAÖMEROĞLU, Asım (1998). The People's Houses and the Cult of the Peasant in Turkey, *Middle Eastern Studies*, Vol. 34, No.4, 67-91.
- Köylü ve Halkevleri (1932). *Ant*, 28 Eylül.
- Kültür* (1942). Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat.
- Milliyet* (1932). 19 Şubat.
- Onuncu Yılda Aydın Halkevi (1942). *Kültür*, Yıl 1, Sayı 11-12, 15 Şubat.
- ÖZACUN, Orhan (1996). Halkevlerinin Dramı, *Kebikeç*, Sayı 3.
- ÖZTÜRK, Adil Adnan (1999). Cumhuriyet İdeolojisini Halka Yayma Girişimleri, Halkevleri ve Aydın Halkevi, *Tarih ve Toplum*, Sayı 182 (Şubat).
- ÖZTÜRKMEN, Arzu (1994). The Role of People's Houses in The Making of National Culture in Turkey, *New Perspectives on Turkey*, Sayı 11, İstanbul.
- Ses* (1947). 31 Ekim.
- Seyyar Sinema (1932). *Ant*, 26 Haziran.
- ŞEN, Müslime (1992). *Manisa Halkevinin Çalışmaları ve Dergileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1992.
- ŞİMŞEK, Sefa (2002). *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi, Halkevleri (1932-1951)*, İstanbul.
- ŞÖLEN, Hikmet (1945). *Aydın İli ve Yörükler*, Aydın.
- TANER, Hasan (1944). *Halkevleri Bibliyografyası*, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 109. Birleşim, Ankara, 1951, s. 582.
- TURAN, Kemal (1946). Halkevleri-Halkodaları ve CHP, *Ün Manisa Halkevi Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran.
- Ulus* (1937). 21 I. Kanun.
- Uyku ve Uyuşukluk Yarışması (1947). *Ses*, 10 Ekim.
- Ülkü* (1939). Cilt 14, Sayı 80, Teşrinisani, Ankara.
- Ülkü* (1940). Cilt 16, Sayı 89, Temmuz, Ankara.

ÜNAL, Kemal (1936). Halkevleri Yıldönümü/Ayın Politikası, *Ülkü*, Sayı 37, Mart.

Yeni Aır (1949). 20 Aralık.

YEŞİLKAYA, Neşe G. (1999). *Halkevleri. İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul.